ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИЙ-ВЛАК, УШНЫЗА!

МАРИЙ КОММУНА

1918 ий 1 октябрь годсек лектеш

КПСС Марий обкомын, МАССР Верховный Советын да Министр-влак Советын органышт

№ 27 (18409) | 1990 ий 1 февраль, изарня | Акше 3 ыр

ТӰҤАЛТЫШ УДА ОГЫЛ

Ӱмаште Волжский район, Прохоров лӱмеш колхозышто пасу пашам кок арендный коллектив шуктен. Иктыже — Карай бригадыште улшо куд енган звено — 560 гектареш тӱрлӧ культурым ончен куштен.

— КОЛЛЕКТИВНАМ мартыште чумырымо ыле, — каласкала механизатор Вячеслав Буслаев. — Ме ончыч бригада подряд йӧн дене ыштенна. Варажым ик кечын мемнам погышт да арендный коллективым ышташ мутым луктыч. Конешне, чыла умылтарышт. Тылеч посна ме радиотелевизионный школышто у экономический отношений нерген шинчымашым налынна. Погынымаш деч вара суртышкына Николай Николаев миен. «Славик, — мане тудо, — ала арендный коллективым чумырен ончена ыле? Шотлан толшашла чучеш». «Коллективым тый вуйлаташ тӱҥалат гын, мый торешла ом лий». — маньым.

Варажым коллективыште куд ен чумырген. Тиде — Олег Морозов, Владимир Петров, Олег Поликарпов, Александр Иванов, Николай Николаев да Вячеслав Буслаев. Арендатор-влак правлений дене договорым ныл ийлан ыштеныт. Нунылан кок МТЗ, ик Т-150, кок гусеничный тракторым, КСК-100 косилкым, шурно погымо ик комбайным да паренге лукмо кок комбайным, моло машинамат ӱшанен пуымо.

Коллектив шошо агам сайын эртарен. Шурно озымлан, шудылан жапыштыже ешартыш кочкышым пуэныт. Ӱяҥдышым оптыш погрузчикышт лийын огыл гынат, кид дене грузитленыт, полшаш нигӧмат налын огытыл. Пӱтынь кумдыкым кок гусеничный трактор дене шӱреныт. МТЗ-влак культивацийыште лийыныт. Т-150 трактор аммиакым шупшыктен. Чыла культурым кӱлеш жапыште ӱден пытареныт, паренге шындымаште гына паша изиш кучалтын, молан манаш гын, паренгым ӧрдыж гыч шупшыктымо.

— Ончыч гаражыште эреак юватылме шижалтын, — каласкала Буслаев. — Тувам тыгай шонымаш озаланен: «Таче мый пашам ыштенам, а эрла тек весе кая». Ынде тыге огыл. Ме шкенан пашам палена. Кӱлеш — кает. Вет кажне агроприемым шке жапше уло, тудым шуйыман огыл.

Техникымат механизатор-влак вес шинча дене ончаш тӱҥалыныт. Запасной ужашым перегeн кучылташ тыршат. Горючий ден шӱрымӧ материал шотыштат тыгак. Минеральный ӱяҥдышым колхоз договор почеш ситышын ойырен. Тудо утенат кодын.

Механизатор-влак пашам келшен ыштеныт. Нуно чылан гаяк самырык улыт, иктe-весыштым шукертсек палат, школышто пырля тунемыныт. Шошо агам эртарымек, чыланат шурнылан, шудылан, паренгылан уходым ышташ рӱжге пижыныт. Тыге тыршымаш арам лийын огыл.

— Пырчым, шудым планыште палемдыме деч утларак налме, — манеш Буслаев. — А вот ушмен ден паренге ыш куандаре. Ончен ышна моштo, докан. Тыштыже игечат чаракым ыштен. Уто продукцийым, договорышто ончыктымо семын, ме шкенан коклаште шеледенна. Тыште нимогай тореш мут лектын огыл.

Вячеславын ойлымыж почеш, у йӧн почеш паша ышташ келша. Бригадный подряд дене тангастарымаште аренда сайрак.

— Кок арендный коллектив чумыр курал-ӱдымӧ мландын 65 процентыштыже шурным да моло культурым ончен куштеныт, — каласыш озанлыкын тӱҥ агрономжо Александр Иванов. — 80 процент утла кушкыл продукций нине коллективлан логалеш. Теве шудым 1100 тонн гыч 800 тонн утлажым ямдыленыт. Чумыр силос, кормалык ушмен нунын кидышт гоч эртен.

Кызыт экологий йодыш пеш пӱсын шога. Арендный коллектив-влак, тидым шотыш налын, тӱрлӧ чер, вредитель, шӱкшудо ваштареш агротехнический йӧн дене кучедалыныт. Тидыже, вес могырым, продукцийын акшым шулдештара. Арендатор-влак дене специалист-ланат пашам ышташ куштылгырак. Ушан ой-канашым нуно пашаште кумылын кучылташ тыршат. Тугеже кодшо 35 процент курал-ӱдымӧ мландыжымат арендный коллективлан пуаш уто огыл.

Тӱҥ агроном теве мом палемдыш: ынде арендатор-влакын праваштым аралыше Закон уло, нуно тиде Закон почеш пашам ышташ тӱҥалыт.

Конешне, арендатор ӱмбаке йӱштын ончышаш огыл. Шуко оксам налмылан кӧранат, тӱрлӧ чаракым ыштылаш тӧчат.

Г. ВАСИЛЬЕВ.

Кожлаер фермын надырже

Тиде фермыште Зоя Ивановна Иванова ден тудын Нина шӱжарже пашам ыштат. Нунын ончымо презышт совхозышто эн писын нелытым погат.

ЗОЯ Ивановна ден Нина Ивановна 1987 ий 1 август гыч еш подряд йӧн дене пашам ыштат. Нуно коло кечаш презым куд тылзаш лиймешкышт ончат. Кызыт группыштышт кандашлу вуй вольык уло. Эртыше ийыште нуно нелытым писын погеныт. Тидыже акакшӱжараклан кум кварталыште 136 центнер, але договорышто ончыктымо деч вич центнерлан шукырак, ешартыш привесым палаш йӧным пуэн.

Эн куандарышыже тевe мо: Зоя ден Нина Ивановамыт вольыкын нелытшым ешарен толаш кормам палемдыме деч шагалрак кучылтыт. Мутлан, колхоз мучко центнер ешартыш нелытым налаш 8.2 центнер кормовой единица каен гын, еш подрядыште — 4.5 центнер веле. Тидыже кажне центнер ешартыш нелытын шке акшым 193 теҥгеат 31 ыр марте шулдешташ йӧным пуэн. А совхозысо кокла показатель 100 теҥгеат 86 ырлан шергырак лийын.

— Подряд йӧн дене ыштыме годым чот тыршаш логалеш. — каласкалат Зоя Ивановна ден Нина Ивановна. — Мыланна чылажымат чаткан кучыде, кертме семын аныклыде огеш лий. Теве кормам шала кучылташ тӱҥалына гын, продукцийын акше виган шергешт кая. Тыге озанлыкнат, шкеат шуко йомдарена. Кодшо ийыште яндар парышна 4400 теҥге лийын.

Еш подряд нерген каласкалаш тӱҥалынам гын, Чапайын лӱмеш колхоз гыч Римма ден Виктор Тимофеевмыт нергенат каласкалыде ом керт. Нуно шым ийышлан ача-ава улыт. Тидыже еш-ыште ятыр сомылым луктеш. Туге гынат кодшо ийыште озанлыкыштлан 268 центнер сӧсна шылым ямдыленыт. Яндар парышышт вич тӱжем теҥге лишке шуын.

А. БУКЕТОВ.

Морко район.

Советский

Арам ок лий

«Советскагромехэлектро» кооператив районысо колхоз ден совхоз-влакын ял озанлык техникыштым олмыкта. Тидын дене пырля цехлаштыже калык кучылтмо сатумат ямдыла.

Тыге коллектив шагал огыл ешартыш парышым налеш. Мутлан, 3-шо №-ан мастерскойышто комбайным олмыктымо дене гына огыт серлаге. Тыште суртышто кучылташ кӱртньӧ шкафым луктaш тӱҥалыныт. Тидлан лӱмын бригада уло. Электросварщик-влак вӱд чыным, волым да молымат ышташ заявкым налыт. Тӱрлӧ ӱзгарым ямдылаш отходым кучылтыт.

А. АФАНАСЬЕВ.

У Торъял

Лудыш муро конкурс

Пектубай селасе культура пӧртыштӧ лудыш мурым эн устан мурышо-влакын районысо конкурсышт лийын.

Тушко Токтарсола, Чӱксола, Кузнеч да моло сельский культура пӧрт пелен-се самодеятельный коллективла гыч самырык да илалше мурызо-влак толыныт ыле. Кап-кылым модыктен йоҥгалтареныт тӱрлӧ такмакым рушла, марийла.

Жюри икымше верым Пектубай кыдалаш школын ... Наталья Овчинниковалан пуэн. Тиде школ гычак луат (тунемше-влак И. Анкудинов ден О. Тетерин), Токтарсола гыч С. Фоминых ден В. Токтаров кокымшо-кумшо верым пайленыт.

Чӱксола гыч Л. Соколо...

Марий Турек

Лӱмжӧ — Почет книгаште

«Восход» совхозысо Лоп фермын лӱмжӧ районын Почет книгашкыже пурталтын. Тыгай чапым коллектив сай пашаж дене сулен — тангасымаште ончыко лектын.

Лоп ялысе вольык ончышо мастар-влак ӱмаште кугу ошкылым ыштеныт. Кажне ушкал деч талук жапыште 4317 килограмм шӧрым налыныт. Тидыже госзаказым латкандаш процентлан эртарен шукташ йӧным пуэн. Качествым саемдышаш верчат кӱлынак тыршеныт. Ӱй заводыш колтымо чумыр шӧр гыч 92 процентше икымше сорт дене аклалтын. Шочшо презе-влакым тӱрыс галя арален коденыт.

Машина дене лӱштышӧ чолга оператор-влак кызыт кокла шот дене латик килограмм утла шӧрым шупшылыт.

Районысо ончыл пашаеҥ-влакын тиде кечылаште эртыше погынымаштышт ойыртемалтше фермын коллектившылан тӱрлӧ чиян телевизор ден электросамоварым кучыктеныт.

В. БОГДАНОВ.

Килемар

Калык дек лишкырак

Ондак «Восход» газет редакций рабселькор-влакын погынымашыштым райцентрыште гына эртарен. Тений, тыгай йӧн деч кораҥын, пашаче коллективлашке лекташ тӱҥалын.

Тысе журналист-влак Нежнур чодыра участкыш миеныт, калык дене вашлийыныт. Редакцийын ответственный ...

Тенгечсе деч сайын

«ТЕНГЕЧЕ ончыгечсе деч сайын, а таче тенгечсе деч сайын» — теве могай шонымаш дене илат да пашам ыштат Параньга район, Калинин лӱмеш колхозысо Мерангсола фермысе дояр-ка-влак. Нуно ий еда манме гай шӧр лектышым кутемден толыт.

Мерангсола фермын коллективше вичияшын пытартыш ийжымат сайын тӱҥалын. Кызыт тыште ушкал деч кече еда кокла шот дене 9.2—9.3 килограмм дене шӧрым лӱштат. Тидыже ӱмашсе тыгаяк жап дене тангастарымаште 1.2—1.3 килограммлан шукырак.

А. ФЕДОРОВ.

ЗАКОНЫМ — ТӰҤ ВЕРЫШ

КПСС ЦК Политбюро членыш кандидат, СССР Верховный Советын Союз Советшын Председательже Е. М. Примаков ден КПСС ЦК секретарь А. Н. Гиренко 29 январьыште Баку гыч пӧртылыныт да 30 январьыште «Правда» газет редакцийын залыштыже массовый информаций средство-влакын пашаеҥышт дене вашлийыныт, нунын шуко йодышыштлан вашештеныт. «Ме але законым шке илышыштына тӱҥ верыш шынден огына моштo» — Е. М. Примаковын тиде мутшо Азербайджанский ден Ар...

ПРАВОПОРЯДКЕ ден законностьым эскерыме шотышто эртыше ий пеш неле ыле. Обстановка тылзе гыч тылзыш пӱсемын. Талукысо итог почеш преступность пелыж утлалан кушкын, чылаже 7700 преступленийым регистрироватлыме. ... 60 процентлан, уголовный розыск линий дене 80 наре процентлан ешаралтын. Преступностьын кушмо кугу темпше веле огыл, тудын структурыштыжо лудыдымо вашталтышат тургыжландара. Преступность ... териальный полыш да кадр дене гына огыл кылдалтын. Кажне коллектив эн ончычак теве мом умылышаш: законым пагалымаш, организованность, самодисциплина, йочам воспитатлымашлан ответственность тудын ден, тудын кажне пашаеҥже ... те шоналтен шуктыдымо мероприятийым кугу ситыдымашлан шотлаш лиеш. Вет тыгай мероприятийже правам аралыше орган-влакын вийыштлан гына эҥерталтеш. Правонарушенийым амалжым келгын огыт шымле. Да чӱчкыдынак тыглай ... тым ваш огыт умыло, нуным ушышо интерес уке, шукышт шке икшывыштым кидышт гыч мучыштареныт, нунын ончылно авторитетышт уке. Тичмаш огыл еш-лаште кушшо икшыве-влак утларакше хулиганитлат гын, 70 процент ешлаште ...

чествым слемдышаш верч ... гыч 92 процентше икымше волыш колтымо чумыр шӧр гыч 92 процентше икымше сорт дене аклалтын. Шочшо презе-влакым тӱрыс гаяк арален кодены.

Машина дене лӱштышӧ чолга оператор-влак кызыт кокла шот дене латик килограмм утла шӧрым шупшыт.

Районысо ончыл пашаеҥ-влакын тиде кечылаште эрыкше погынымашыштышт ойыртемалтше фермын коллективыше погынымашыште ... тӱрлӧ чиян телевизор ден электросамоварым кушылан тӱрлӧ чиян телевизор ден электросамоварым кучыктеныт.

В. БОГДАНОВ.

Килемар

лийын.

Тушко Токтарсола, Чуксола, Кузнеч да моло сельский культура пӧрт пелейсе самодеятельный коллективла гыч самырык да илалше мурызо-влак толын ыле. Кап-кылым модыктен йонгалтареныт тӱрлӧ такмакым рушынат, марийлат.

Жюри икымше верым Пектубай ... школын тунемшыже Наташа Овчинниковалан пуэн. Тиде школ гычак дуэт (тудыныктышо-влак Н. Аикудинов ден О. Тетерин). Токтарсола гыч С. Фоминых ден В. Токтаров кокымшо-кумшо верым пайленыт.

Калык дек лишкырак

Ондак «Восход» газет редакций рабселькор-влакын погынымашыштым райцентрыште гына эртарен. Тений, тыгай йӧн деч корангын, пашаче коллективлашке лекташ тӱҥалын.

Тысе журналист-влак Нежнур чодыра участкыш миеныт, калык дене вашлийыныт. Редакцийын ответственный секретарьже Н. А. Козлов коллективын ӱмашсе пашажым иктешлен, журналист-влакын задачышт, могай проблема верч колянымышт нерген каласкален. Пашаште уло уто-сите нергенат мутым луктын.

Вашлиймашке толшо-влак колышт шинчыме дене серлаген огытыл, мутым налыныт. Пашан да сарын ветеранже А. Р. Романов, Шудугуж сельсовет исполком председатель Ю. П. Мочаев, лесничий А. В. Кузнецов да молат газет нерген шонымашыштым луктын ойленыт, ятыр ой-кангашым пуэныт.

Пытартышлан журналист-влак шуко йодышлан вашештеныт.

А. КУПРИЯНОВ.

Чуксола гыч Л. Соколова, Кузнеч гыч Э. Соловьева ден Е. Яндыганова онча толшо-влаклан шӱмеш лога ятыр мурым пӧлеклэныт. А «1 Май» колхозын пенсионеркыже Таисия Никитична Данилован чӱчкен муралтымыжлан самырык-влакат кӧранен кертыт. Л. Хантышиева (Пектубай) шкенжым эн чолган кучымыж дене ойыртемалтын.

А. ЯШМЕТОВ.

Йошкар-Ола

Ок мондалт тошто йӱла

Шонго да илалше-влакын кызыт тыге ойлымыштым чӱчкыдынак колына: «Нелын илалтын гынат, жапым веселан эртаренна». Мо чын гын, чынак. Ты шотышто ӱчашаш ок перне, очыни. Ӱдыр-каче пагытыш пӧртылын, нуно кас еда шинчаш коштмо нергенат шарналтат. Шарнат, тӱшкан погынен, киднаша ыштымым, тӱрлӧ модыш дене модмым, пӧрт покшек лектын, муралтенкушталтен колтымым.

Тошто йӱла нерген олаште илыше-влакат монден огытыл. Нунат эртыше жапыш пӧртылаш кумылан улыт. Тидым шотыш налын, Калинин лӱмеш культура да техника дворецыште «Русские посиделки» касым эртараш тӱҥалыныт. Ты шотышто тау мутым, эн ончычак, культмассовый отдел вуйлатыше М. М. Ребролан ойлат. Вет поро пашам лач тудак тӱҥалын.

Дворецыште шукерте огыл тыгай шинчымаш кас эртыш. Тышке полупроводник прибор заводын ветеранже да лишне илыше еҥ-влак уло кумылын толыныт. Пайрем тӱсым налше залыште уна-влакым тӱрлӧ чес дене сийленыт, жапым веселан эртараш полшеныт.

Нунат парымеш кодын огытыл. Тӱрлӧ деч тӱрлӧ мурым шкетынат, тӱшканат йонгалтареныт, кушталтенат колтеныт, вальс сем почешат мужыр йӱксыла пӧрдыныт. Уста гармоньчо-влакат лектыныт, калык муро семым да мыскара такмак-влакым шергылтареныт.

Коча-ковашт дене пырля икшыве-влакат лийыныт. Теве Начий ковашт дене Саша да Дима Патрушевмыт унала толыныт. Нунат, манмыла, «макым пуэн» огытыл. Сашан изи гармоньым шоктымыж почеш шольыжо мыскара лудыш мурыж дене калыкым элнымеш воштылтен.

Ушанена, самырык-влак коча-кован тошто йӱлаштым огыт мондо, умбакыже шуят, жаплан келшыше сыным пуат.

Снимкылаште: гармоньчо Саша Патрушев; тутло чайым тамлыде кӧ чыта?

И. Речкинын фотожо.

ПАЛЕН ЛИЙЗА!

Йошкар-Олаште 1 февральыште 18 гыч 20 шагат марте «Тендан шонымашда» телефон пашам ышта.

Йодышлан оласе прокурорын старший полышкалышыже Любовь Степановна Фадеева вашешта. Телефон 5-32-05.

ОСАЛ КОЙЫШ

Мемнан обществыште эн неле йодышлам ме эреак пырля решатлена. Кызыт преступность лач тыгай проблемыш савырнен. Пел ий ончыч, пӱтынь элыште семынак, республикыштына преступность ваштареш кучедалме шотышто жаплан комитетым ыштыме. Тудо правонарушений ваштареш кучедалмаште государственный орган, общественный организаций, пашаче коллектив да граждан-влакын вийыштым ушен да виктарен шога. Жап але шуко эртен огыл, обществыште ийла мучко погынышо нелылыкым корангдаш вашке огеш лий. Пашам иктешлаш але эр. Но республикысе общественностьым да калыкым палдараш кӱлешыже уло.

ПРАВОПОРЯДКЕ ден законностьым эскерыме шотышто эртыше ий пеш неле ыле. Обстановка тылзе гыч тылзыш пӱсемын. Ий лукысо итог почеш преступность пелык утларак кушкын, чылаже 7700 преступленийым регистрироватлыме. Неле преступлений 60 процентлан, уголовный розыск линий дене 80 наре процентлан ешаралтын. Преступностьын кушмо кугу темпше веле огыл, тудын структурыштыжо лӱдыкшӧ вашталтышат тургыжландара. Преступность утларак да утларак профессиональныйыш савырнен толеш. Путырак осал койыш палдырнаш тӱҥалын. Общественный верлаште, урем ден площадьлаште преступлений кушмо дене ме эльыште икымше верыш лектынна, Ростовский, Ульяновский область-влакым, Москва олам да пошкудо Татарийым эртен каенна.

Тыгай ситуацийым аклымаште теве мо раш коеш: преступность правам аралыше системын саеммыж деч писынрак кушкеш. Тугеже, эн ончычак мемнан милицийым вооружитлымаште, тудым техника, лӱмын ыштыме средство дене пойдарымаште почеш кодмым пыташ кӱлеш. Профессионально сайын ямдылыме, пашам шот дене ыштыше еҥ-влакым арален кодышашлан личный составын илыш-йӱла условийжым саемдыман. Вет тудын нагрузкыжо кок пачаш кугемын. А пашаште морально-психологический нелылык нерген ойлыманат огыл.

Чыла тидым шотыш налын, жаплан ыштыме комитет внутренний паша орган-влаклан материально-технически обеспечитлыме йодышым ончен лектын да республикысе правительствылан конкретный порученийым ыштен. Мут толмашеш каласаш кӱлеш: тиде пашалан ныл миллион наре теҥге кӱлеш. Централизованно ойырымо средства дек республиканский да верысе бюджетла гыч шагал огыл оксам ешарыде ок лий. Правам аралыше орган-влаклан материальный да финанс полышым пуымо шотышто предприятий, учреждений, колхоз, совхоз-влакын коллективышт шагал огыл ыштат. Эртыше пел ий жапыште МВД-н счетышкыжо нунын деч 400 тӱжем теҥге пурен. Милицийын участковый инспекторжо-влакым шке средства кӱшеш кучымо шотышто инициативым поддержатлыме. Кызыт штатыш кумло инспекторым ешарен налме. Милицийлан вниманий ден поддержка кушкыт. Райгорисполком-влак милиций пашаеҥ-влаклан пачерым ойырымо, телефоным шындыме, нунын йочаштым дошкольный учрежденийлашке верандыме да социальный шотан икмыняр моло йодышым решатлышашлан улшо йӧным эше ик гана ончен лектыныт.

Кажне урем лукышко милиционерым шогалтен, преступностьым сеҥена манын, шонымаш йоҥылыш лиеш. Правонарушений ваштареш кучедалмаште сеҥымаш материальный полыш да кадр дене гына огыл кылдалтын. Кажне коллектив эн ончычак теве мом умылышаш: законым пагалымаш, организованность, самодисциплина, йочам воспитатлымашлан ответственность тудын деч [illegible] зависитлат. А кызытеш предприятийлаште контроль укелык да озадымылык паша верлаште аракам йӱаш йӧным ыштат. Тыге производствышто аракам йӱмылан административный ответственность шот дене 1138 еҥым мут кучаш шогалтыме, тӱжем утла еҥым айныктарыме верыш кондымо. Курык марий ден Звенигово районлаште транспортым йӱшӧ вуя виктарымылан 38 должностной еҥым кучымо. Тылеч вара тыгай вуйлатыше-влак могай влиянийым ыштен кертыт?

Криминогенный обстановкым шинчен лекше-влак шагал огыл нелемдат. Утларакше нуно еҥ-влакым пуштедат, виешлат, толат. Да тышкыже нуным ме шке шӱкена манаш лиеш. Вет ончыч судитлалтше кокла гыч чылан гаяк пашаш пурымаште нелылыкым вашлийыт да сандене угыч йоҥылыш корныш шогалыт. Тыгай категорийн 200 наре еҥым пашаш верандыме огыл, тышеч кумшо ужашыже — Йошкар-Олаште. Эрык деч посна кодымо верла гыч пӧртылшӧ кокла гыч шукышт ешышт дене кылым кӱрлыныт, илыме верышт уке да нуным пашаш огыт нал. Тыштыже верысе Совет-влакын исполкомыштлан да наблюдательный комиссий-влакланат, предприятий ден организаций-влакын вуйлатышыштлан ӧпкем каласыман.

Тыгай еҥ-влакым пашаш верандыме шотышто базовый предприятий-влакын переченьыштым уэмдаш задачым шындыме. Реабилитаций центрым ышташ кӱлешыже уло. Тушто эрык деч посна кодымо верла гыч лекше еҥ-влак специальностьышт дене пашам мумешкышт ыштен кертыт ыле. Тидын годым нуным судитлалтмышт деч ончыч пашам ыштыме коллективлашке верандаш келшен толеш ыле.

Исполнительный орган-влакын пашаштышт преступность ваштареш кучедалме шотышто мучаш марте шоналтен пуктыдымо мероприятийым кугу ситыдымашлан шотлаш лиеш. Вет тыгай мероприятийже правам аралыше орган-влакын вийыштлан гына энерталтеш. Правонарушенийын амалжым [illegible] ужмаш да тыланымаш деч посна огеш эрте. Тидыже поснак йиготыш шудымо-влак коклаште пашам эртарымаште, нунын канышыштым организоватлымаште палдырна.

Положений тургыжландарыше. Кугу дворец-влак ӱшаным огыт суло: молодежь изи тӱшкашке погынаш йӧрата. Самырык-влак дворецлашке огыт кошт, а видеосалонлаште путырак шыгыр, да туштыжо сайлан тунем кертыт манын, ӱшанаш йӧсӧ. Райгорисполком-влак коммунальный службышт дене пырля помещений-влаклан инвентаризацийым ыштат гын, сай ыле. Кажне микрорайоныштo подростко-влаклан погынашышт, интерес шот дене заниматлашышт изи клуб гай лийшаш манын, шонем. Теве Медведево поселкышто столовыеш молодежьлан сай кафем почаш йӧным муыныт. Тушто самырык-влак шуко канал дене телепередачым ончен кертыт.

Икманаш, тыгай йодышлам решатлыман, мыняр писын, тунар сай лиеш. Вет молодежьын канышыжым организоватлыме дене шуко шотышто правопорядкын могай улмыжо кылдалтын. Конешне, чыла шотыштат шоналтен ыштыман. Самырык-влакым веселитлаш гына тыршыман огыл.

Нине проблемым ончен лекмек, жаплан ыштыме комитет подростко-влаклан паша верым ямдылымашым государственный негызеш шындаш кӱлмылан Паша да социальный йодыш шотышто госкомитетын вниманийжым ойырен. Тунам веле яра жапыште, каникул годым рвезе ден ӱдыр-влак шкаланышт кучылташ оксам ыштен налын кертыт ыле. «Электроавтоматика» завод, «Волжскпродмаш» объединений да икмыняр моло предприятий, подростко-влаклан цехыште ача-авашт дене пырля тыршаш йӧным пуэн, пеш чын ыштат. Молан манаш гын, пытартыш жапыште чыташ лийдыме койыш палдырна: ача-ава ден йоча-влак икте-весыштым ваш огыт умыло, нуным ушышо интерес уке, шукышт шке ... мучыштарешт, нунын ончылно авторитетышт уке. Тичмаш огыл [illegible] ача-ава [illegible]. Тушто пытартыш жапыште уда койыш чӱчкыдынак палдырна.

Йошкар-Олаште, Волжскышто, Козьмодемьянскыште у созыв калык депутат-влакын городской Советыштын исполкомыштын структурыштым формироватлыме годым молодежь шотышто отделым ыштыме нерген шоналташ уто огыл, очыни. Тидыжым милицийысе йоча пӧлемын инспекторжо, калык образований отделысе, управленийысе инспектор штатный должность шотеш ышташ лиеш ыле.

Кызыт судебный практикыште ик тӱр гыч весыш лупшалтме койыш ӧрыктара. Мутлан, аракам шолтымылан ответственностьым виандыме нерген законым лукмо. Аракам шолтышо да арака дене спекулироватлыше-влак шотышто дела шукеме. Мут кучаш путырак шуко еҥ шогалталтеш манын чучын. Тыге мучаш марте пеҥгыдын шогыде, шоналтыде ыштыме годым пайдаже кугу огеш лий. Производствышто да илыш-йӱлаште дисциплина лушка. Ӱмаште йӱшӧ вуя преступленийым ыштымаш 43 процент нарылан кушкын, а аракам йӱмылан, шолтымылан да ужалымылан 1988 ий дене таҥгастарымаште шагалрак наказатлыме. Судлашке уголовный дела шагалрак пурен. Амалже — титакан-влакым пален налдымаште. Ӱмаште 47 процент правонарушений пален налде кодын, а уголовный розыск линий дене — 69 процент. Тыгай положений годым титакан еҥым наказатлыде кодаш лийдыме принцип нерген мом ойлаш. Чыла тидыже, конешне, преступность ваштареш кучедалмаште осал кышам кода.

Уке, еҥ-влакым воспитыватлаш, профилактический пашам эртараш да закон-влакым пеҥгыдын шуктен толаш полшышо чыла механизм але тичмашын огеш ышт. А вет СССР Калык депутат-влакын съездышт, Верховный Совет, преступность ваштареш виян кучедалме нерген документым лукшыла, государственный орган-влакын гына йӧнышт огыл, тыгак обществын тӱрлӧ вийжым — партийын, профсоюз-влакын, комсомольын, пашаче коллектив-влакын, калыкын общественный самодеятельный органже-влакын вийыштым кучылташ ончыктеныт ыле.

Чылаштын да кажнын сознанийыштышт йӧрдымӧ социальный койышым чытен кертдыме шижмашым воспитыватлаш, тидын годым мемнан шӱм-чон моторлыкым, поро кумылым, кӱкшӧ нравственностьым ылыжташ чылажымат ыштен толаш кӱлеш.

В. РОМАНОВ,
Марий АССР Верховный Совет Президиум председатель.

... Председательже Е. М. Примаков ден КПСС ЦК секретарь А. Н. Гиренко 29 январьыште Баку гыч портылыныт да 30 январьыште «Правда» газет редакцийын залыштыже массовый информаций средство-влакын пашаеҥышт дене вашлийыныт. Нуным шуко йодышыштлан вашештеныт. «Ме ... [illegible] ... мянский ССР-ыште лийше кризисный ситуацийым да тудын амалжым умылаш, рашемдаш полшен.

Вашлиймашым КПСС ЦК-н Идеологический отделжым вуйлатыше А. С. Капто почын. Журналист-влак ончылно ойлымыж годым Союз Советын Председательже каласен: чыла тиде туткарым властьын вийдымылыкше шочыктен. А тидыжым Азербайджанысе Калык фронт радамыште улшо экстремистский вий шке пайдажлан кучылтын. Кызыт обстановка саемаш тӱҥалын.

А. Н. Гиренко палемден: Азербайджанын у политический руководствыжо чыла таза вийым чак чумырымашке виктаралтше линийым шуктен толеш.

(ТАСС).

ПЕНСИЙ НЕРГЕН

30 январьыште СССР Верховный Советысе Союз Советын Паша, ак да социальный политика йодыш шотышто комитетыштыже пенсий нерген законопроектым кангашыме. Тушто тыгак СССР Верховный Советысе ятыр комитетын представительышт лийыныт.

Тыгай тӱҥ шонымашым каласыме: пенсий шотышто у закон кӱлешак да тудым ямдылыме пашам шуйкалыман огыл. Кажне еҥ пенсийым пашам кузе да мыняр ыштыме шот дене налшаш. Мутлан, депутат И. В. Васильев тыге каласен: ӱмыржӧ мучко пашаште тыршыше еҥ (тудым мемнан жапын геройжо манаш лиеш) тӱгаяк пенсийым налеш, могайым тӱлат законым ятыр гана пудыртышо еҥлан. Перестройка саманыште умбакыже тыге лийшаш огыл.

Докладлаште да выступленийлаште палемдыме: пенсий нерген законым ямдылыме дене пырляк пашадар тӱлымӧ системым шотыш кондаш кӱлеш. Вет пенсийын кугытшо пашадар негызеш палемдалтеш. Персональный пенсий нерген йодышат кугу ӱчашымашым луктын.

(ТАСС).

Почетный лӱмым пуымо

Экономический пашаште заслугылан калык депутат-влак Куженер районный Совет исполкомын плановый комиссийжын старший экономистше Валентина Степановна Михеевалан Марий АССР Верховный Совет Президиумын 1990 ий 31 январьыште лукмо Указше почеш «Марий АССР-ын заслуженный экономистше» почетный лӱмым пуымо.

1990 ий 4 март—сайлыме кече

ВАШ КАҤГАШАТ

КИЛЕМАР. РДК-ште 838-ше №-ан Волжский территориальный избирательный-округ деч РСФСР калык депутатыш кандидат-влак избирательышт дене вашлийыныт. Нуно шке программышт дене палдареныт. Доверенный еҥышт ойленыт. Погынышо-влак чыла нине кандидатланат шуко йодышым пуэныт, тыгак икмыняр сугыньым ыштеныт. Ваш каҥгашыме, пырля мутланыме гыч избиратель-влак кажне кандидатым аклаш йӧным налын. Сандене Марий политехнический институтын профессоржо И. А. Алексеев, «Марий чодыра» объединенийым вуйлатыше Ю. А. Большаков, Марий агрокомбинатым вуйлатыше М. М. Жуков, лесничий Е. В. Ионов, прокурор А. А. Калентьев, нефтым тулышо станций начальник Ю. И. Помаскин, писатель Н. Ф. Рыбаков, Марбумкомбинат гыч Л. Н. Торопов, педагог П. С. Фецюх кокла гыч кудыжлан ӱшаным ыштат, сайлыме кече ончыкта.

Э. ПЕТРОВ.

КУЖЕНЕР. 837-ше №-ан Советский территориальный избирательный округ деч РСФСР калык депутатыш кандидат-влак — Советский районысо «Михайловский» совхозын тӱҥ бухгалтерже Г. И. Мичеев, Оршанка рӱдӧ райбольницын врачше Г. Н. Орзаева, республикысе Министр-влак Совет председательын заместительже Г. С. Петров, ВЛКСМ Кужрык марий райкомын первый секретарьже Ю. Е. Саличкин дене вашлиймаш кужун да оҥайын эртен. Ончыч доверенный еҥ-влак ойленыт. вара кандидат-влак шке платформышт дене палдареныт, йодыш-влаклан вашештеныт. Избиратель-влак верысе профтехучилищын комплексшым чоҥымаште, районыш газ пучым шупшмаште полшаш йодыныт.

И. МИХАЙЛОВ.

ШЕРНУР. Казанский культура пӧртыштӧ 139-ше №-ан Казанский избирательный округ деч Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш кандидат-влак — Шернур агропромснаб директор В. В. Куракин ден райсовет исполком председатель А. А. Максимов избирательышт дене вашлийыныт.

В. В. Пирогов ден П. П. Купсольцев доверенный еҥ семын кандидат-влакын илыш корнышт да пашашт нерген каласкаленыт. А кандидат-влак шке платформыштым почын пуэныт. Избиратель-влак Г. В. Шулепова, А. И. Помыткина, М. П. Пиртимов, Н. А. Иванов да молат ятыр йодышым тарватеныт.

Р. ШАБДАРОВ.

ЗВЕНИГОВО. Какшамарий культура пӧртыш калык шуко погынен ыле. Тыште 91-ше №-ан Какшамарий избирательный округ деч Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш кандидат-влак — КПСС Звениговo райкомын первый секретарьже Ю. Ф. Тарасов да сельсоветысе ветеран-влак совет председатель П. В. Ямбарцев дене вашлиймаш эртен. Ончыч доверенный еҥышт Р. В. Черняева, М. А. Скворцов ойленыт. Кандидат-влак шке программышт нерген каласкаленыт да йодыш-влаклан вашештеныт.

Н. МАЛЫГИН.

1990 ий 4 март—сайлыме кече

КУГУ СУГЫНЬ

ЙОШКАР - ОЛАШТЕ, М. И. Калинин лӱмеш культура да техника дворецыште, 114-ше №-ан Заводской национально - территориальный избирательный округ деч РСФСР калык депутатыш кандидат-влак дене избиратель-влакын вашлиймашышт лийын.

В. В. Александров, В. И. Блюм, В. И. Винокуров, С. Ф. Горбань, Э. А. Зейтулаев, Н. Д. Игошин, Л. В. Князев, А. В. Краснов, Ю. М. Леваков, В. В. Леухин, Г. С. Мочалов, В. А. Назаров, В. И. Оленев, Б. Г. Румянцев, В. С. Чеканов шке программышт дене палымым ыштеныт, избиратель-влакын шуко йодышыштлан вашештеныт.

Округ кундемыште шукыжо пашазе-влак илат. Нуно мемнан эл ончылно шогышо проблемым сайын палат. сандене депутатыш кандидат-влаклан йодышым пуымо годым избиратель-влак эн ончыч элын экономикыжым тазаҥдыме, калыклан сатум, илыме верым ситарыме, тазалыкым аралыме пашам тӱҥ гычак саемдыме шотышто да социальный илыш дене кылдалтше моло проблемылам тӱҥ верыш шынденыт. Национальный культура да йылме проблемат ӧрдыжеш кодын огыл.

Эн шуко йодышлан депутатыш кандидат, республиканский больницын тӱҥ врачшын заместительже С. Ф. Горбаньлан вашешташ логалын. Тудлан здравоохраненийым саемдыме, шуко шочшан да шкетын йочам ончен кушшышо ава-влаклан полышым кугемдыме дене кылдалтше йодыш-влакым пуэныт. Депутатыш кандидат, «Марий машиностроитель» объединенийын генеральный директоржын первый заместительже В. И. Винокуровланат шуко йодышлан вашешташ пернен.

Избиратель-влак тыгак республиканский озанлык расчетыш куснымо, ак системым пужен ыштыме, самырык тукымым илышлан йӧршым ончен куштымо дене кылдалтше да моло пӱсӧ йодыш-влакым нӧлталыныт.

Ан. АНДРЕЕВ.

УШКАЛ мыняр шукырак шӧрым пуа, тудлан тунар утларак да сайрак качестван курго кӱлеш. Тиде кормажым эреак жапыштыже конден шогыман. Режим изиш пужлымо годымат продукт лектыш чот изем кертеш.

Медведево районысо «Шойбулакский» совхозын рӱдӧ илемысе ушкал комплексшын начальникше В. И. Ивановын ойлымыж почеш, нунын дене тыге лиймаш уке. Тыштыже эн ончычак опытан тракторист А. П. Смирновын тыршен шогымыжым палемдыман. Тудын титакше дене кормам шупшыктымаште ик ганат кӱрылтыш лийын огыл. Тидыжак комплексысе коллективлан эртыше ийыште кажне ушкал деч шӧрым лӱштымӧ шотышто вич тӱжем килограмман рубежым эртен каяш йӧным пуэн.

СНИМКЫШТЕ: Алексей Петрович Смирнов.

И. Речкинын фотожо.

Марий АССР Верховный Советыш кӧм сайлена

ЙОШКАР-ОЛА КЕЧЫН ЯМДЫЛАЛТЕШ

ГАЗЕТ Марий АССР-ысе чыла кандаш избирательный округ деч РСФСР калык депутатыш регистрироватлыме 76 кандидат дене тендам, лудшо-влак, палдарыш, нунын биографийышт да программышт нерген кӱчыкын каласкалыш. Ынде мутна — Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш кандидат-влак нерген. 150 избирательный округышто чылаже 439 кандидатым регистрироватлыме: 16 округышто — икте дене, 44 округышто — кокыт дене, 54 округышто — кумыт дене, 23 округышто — ныльыт дене, 8 округышто — визыт дене, 3 округышто — кудыт дене, 1 округышто — индешым да эше 1 округышто — латныльытым. Нунын коклаште — 50 ӱдырамаш, 364 коммунист, 17 комсомолец, 45 пашазе, 28 колхозник, 242 руш, 143 марий, 22 татарин, 11 украинец, 10 чуваш, моло национальностян 11 еҥ.

Автономный республикынан государственный властьшын кӱшыл органышкыже калык депутатлан сайлалтшаш кандидат-влак нерген ола, район шот дене каласкалаш тӱҥалына. Икымше материал — Йошкар-Олаште темлыме еҥ-влак нерген.

Умылтарыше еҥ

КОДШО ийысе апрельыште йолташ дек миюышым. Уремыш лекна. Пӧртыш пурымо омсаште депутатыш кандидат-влак нерген каласкалыше кагаз-влак кечат. Лудына.

— Кӧм сайлаш, ала? — марий ӱдырамаш йӱк шоктыш.

Шеҥгек ончальым. Шоҥго. Воктенже—тошто сумка. Шӧр ате коеш.

— Кевытыш коштым. Калык тич. Пыкше нальым. Эре тыге. Ласка илыш пытыш ала-мо. Ынде шӱлашат йӧсӧ.

— Теве. — мане йолташем, — Никитин ден Свирин улыт. Кеч-кудыжым сайле.

— Мылам садиктак, — шоҥгыеҥ сумкажым кучаш пӱтырныш.

— Нуныжым паледа мо? — йодаш кумылем лейте.

— Кӧм? А-а, нуным. Уке-е.

— Кузе от пале? — йолташем шыргыжале. — ЗПП-ыште ыштенатыс.

— Нунат тушто ыштат мо? Нигудыжымат ом пале.

Пале лие: полупроводник прибор заводышто коло ий утла ыштен. «Эре убираенам». Предприятийын тӱҥ вуйлатышыже, СССР калык депутатыш кандидат Р. Никитиным «колалтынат огыл».

— Пачерыш агитатор толын огыл мо? — эше йодде...

эркын тарванылыт гын, эрла поктен шуаш йӧсӧ лиеш. Да ӱшанем: 32-шо №-ан Ленинский округышто регистрироватлыме кандидат Николай Федорович Рыбаковым йӱштӧ чон деч посна сайлат.

Южо еҥ ала сыра, ала уке, но тыгеат шонем: Марий АССР Верховный Советыште утларакше марий калык гыч лекше пашаеҥ-влак лийшаш улыт. Вес семын кузе? Тудын илыш-йӱлажым, койышыжым, шонымыжым, мо верч кузе тургыжланымыжым кӧ сайынрак умыла да шижеш? Шкенжын ончен куштымо эргыж ден ӱдыржӧ-влак гына эн сайын палат. Тыште нимогай национализм уке.

Шагалын улыт

ПАШАЗЕ классым кушташ улына. Тудын радамыште марий-влак эркын шукемыт. А инженер ден...

гай пашам ыштыше эн кӱшыл орган Верховный Совет деч моло уке.

Пашазе класс гыч

ПАШАЗЕ класс нерген мут лектын гын, умбакыже ойлем. Тудын радамже гыч республикысе кӱшыл Советыш Йошкар-Ола шагал огыл еҥым колтынеже. Нунын коклаште самырык-влакат улыт. Южо еҥ ойла: «Рвезе але ӱдыр тушто мом кертеш!» Бюллетеньыште палей налеш гын, ӱдыралем. Тылеч ончыч келгынрак шоналташ уто огыл: южо самырык илалшылан макым ок пу.

Полупроводник прибор завод гыч коло кум ияш пашазе В. Домрачев талук утла Афганистаныште лийын, институтышто шке вуя тунемеш. Пашазе ешеш шочын кушкын. Тудын деч корреспондент йодын: калыкын...

стрироватлыме. Сайлыше дене кажныже вашлиеш. Калыкын слугаже лияш шонышо-влакым шкешт да планышт нерген каласкалымыштым годым телеэкраныштат ужына, радиорепродукторыштат колына. Мый скромный айдемым пагалем. Тыгай кандидатым кумылын ончем, колыштам. Извинитлыза, ужмем, колмем ок шу тугайым, кӧ депутатын пашажым гына огыл, мом ыштышашымат ок пале да палашат ок тырше. Ик кандидат студент-влакын стипендийыштым кугемдаш палемден. Кузе тидым ыштынеже?

Чылан гаяк Советын пашажым саемдынешт. Кузе — раш огыл. Платформышто такше ончыктеныт: верлаште оза Совет лийшаш, тудым пеҥгыдемдыман, тыште депутат-влакым кумдан ушыман, самоуправленийым виягдыман. Тыгак — тулеч молат. Мыйын ала кру...

дыман. Сай шонымаш. Ожнысек манмыла, кумылангдыде, кумыл ок нӧлталт. «Юл ден Вӱтлан поянлыкышт пытен толмым чараш». Кандидат умбакыже Чебоксар электростанций нерген ойла. Олаште промышленный оралтым чоҥымо деч ончыч экологический экспертизым эртарыман, манеш. Тыгай пашам адакше чоҥыктышо оза огыл, а икташ-могай вес организаций шуктышаш. (Уке гын, ведомственный манме койыш ылыжеш).

Кандидат пошкудо избирательный округ кундемеш верланыше автозаправочный станцийым вес верыш кусарыктынеже.

Кугу программа. Шукташ гына юмо пиалым пуыжо.

Тудлан ӱшаныше-влакын шӱм-чон шижмашыштым ятыр кандидат пагала, нунылан черке ден храм-влакым пӧртылтынеже.

Сонарзе ден колызо-влак республиканский обществым вуйлатыше И. Сидоркиным 12-шо №-ан Шкетанский избирательный округышто регистрироватлыме. Тудат пӱртӱсым аралаш кумылан. Илыш опытшо сита, 1938 ийыште шочын, коммунист. Депутат лиеш манын, ӱшаныме шуэш. Верховный Советыште кугу пайдам конден кертеш. Чулым айдеме. Марий калыкын эргыже. Тудын йӱлажым, культурыжым сайын пала, умылаш тырша.

У СЕМЫН?..

Комсомол Марий областной организацийын XXXVIII конференцийже нерген шонкалымаш

КОНФЕРЕНЦИЙ тӱҥалын веле, тыштат-туштат уже акым пуымо шокта: «А мый шонышым, таче зал гӱжлен гына шинчаш тӱҥалеш», «Саличкин, тылат мутым ондакрак пуаш кӱлеш ыле, тунам ала мутланымаш утларак пӱсӧ лиеш ыле»... Тулеч моло тӱрлӧ шонымашат пылышлан солна. Пренийым чараш кӱлеш манме деч вара трибуныш ВЛКСМ Килемар райкомын первый секретарьже Г. Смирнов кӱзыш. «Конференций мучашке лишемеш, а тушто нимо у ыш шокто, ыш кой», — палемдыш тудо.

Кӱшнӧ ойлышо еҥ-влакын шонымашышт дене келшыде огеш лий. Тачe, мутлан, конференцийын делегатше-влак деч йодаш гын, очыни, шукынжо каласат ыле: конференцийыште шуко жапым процедурный йодыш налын. А выступатлыше кокла гыч ушеш кодшыжым кокыт-кумыт деч утларакше от каласе.

литический активностьшо кушкын, тидым ынде нигӧ деч от шылте. Но але чумыр комсомол пашаште тыге манын от каласе. Пӱтынь ушемым налаш гын, 3-5 процентшым веле тыгайлан шотлаш лиеш. А ВЛКСМ-ын ончыкылыкшылан ӱшаныдыме еҥ ятырлан шуко.

Теве Медведево районын делегатше Олег Симаев тыгай примерым кондыш. Тысе комсомол райкомыш комитет секретарь тудым комсомол гыч луктан йодмашым конден. Шке шонымашыжым комсомолын ончыкылыкшым ужыдымо дене кылден. Сайлен шогалтыме еҥ-влак коклаштат тыгайвлак улыт гын, рядовойжо шотышто мом ойлыман? А тӱрыс ончалмаште, пытартыш кум ий жапыште областной комсомол организаций коло утла тӱжем еҥлан шагалемын. Комсомол радамыш пураш кумылан-влак огыт ешаралт.

Комсомоллан ӱшаныдырыше вержым, аренда нерген йодышым, рашемдаш полшаш Марий агрокомбинатысе ответственный пашаеҥ-влак кӱлешлан шотлен огытыл. Тиде мом ончыкта? Самырык-влак дек уда отношенийым. Но Сергейын ойлымыжым делегатвлак умылаш тыршен огытыл.

Мутат уке, кажне еҥ эн ончычак шкенжын корштышо верже нерген ойла, студент тунемме, производственник паша проблемеш, комсомол пашаеҥ кажне кечын шкенжын ужмо, тӱкнымӧ сӱретеш шогалеш. Сандене еҥ-влаклан весын ойлымым колышташ да умылаш тыршыман ыле. Мыланна але чылаж годымак тидыже огеш сите. Кажныже шкенжын пашажым веле эн кӱлешан семын ужаш тырша.

Тидланак кӧра Марий областной комсомол организацийын конференцийжын пунчалжым, резолюцийым, пашам ыштышаш тӱҥ направленийым пеҥгыдемдыме йодыш моткоч шуко жапым налын. Алакше (конференцийыште веле огыл, тыгак обкомын пленумлаштыжат) пытартыш жапыште кадровый йодыш моло деч кӱшнырак верым налын шогымо палдырнен. Кунамже шоналтет: демократий дене модына.

Комсомол обкомын первый секретарьжым ойырымо годым тыгайже, конешне, ыш палдырне. Тиде должностьыш кум кандида...

ВЛКСМ обкомын первый ...

маш эн ончычак аппарат...

пӱгырныш.

— Нуныжым паледа мо? — йодаш кумылем лекте.

— Кӧм? А-а, нуным. Уке-е.

— Кузе от пале? — йолташем шыргыжале. — ЗПП-ште ыштеныт.

— Нунат тушто ыштат мо? Нигудыжымат ом пале.

Пале лие: полупроводник прибор заводышто коло ий утла ыштен. «Эре убираенам». Предприятийын тӱҥ вуйлатышыже, СССР калык депутатыш кандидат Р. Никитиным «колалтынат огыл».

— Пачерыш агитатор толын огыл мо? — эше йодде шым чыте.

— Кӧ, кӧ?

Мыланем шыргыжалаш веле кодо. Вигак шоналтышым: «агитатор» манме мутым ала колынат огыл? Тидечын але уке — каласаш йӧсӧ. Но, шонем, колын да пала гынат, «илыше» идеологический активистым шоҥгыеҥ сайлымаш деч ончыч вашлийын огыл. А тыгай палыдыме еҥ-влак мынярын улыт! Кушко, молан, кӧм, мынярым сайлаш тӱҥалыт — нунылан садиктак. Лач нуно локтылалтше бюллетень-влакын озашт улыт. А ме манына: калыкын политический активностьшо кушкын. Шкенам огына ондале? Мый гын тыге ойлем: пӱтынь калыкын активностьшо марте мӱндыр. Мутат уке, гласность, демократизм пашам ыштат. Но политический чулымлыкым нуно шке огыт пу. Эҥертыш кӱлеш. Тудым пашаче коллектив веле виягден кертеш. А пенсионерлан илыме верыштыже умылтарыман.

Мый шкежат ӱмырыштем сайлымаш дене кылдалтше агитаторым ужын омыл. Южгунам шоналтем: «Шотшылан кеч икте толжо ыле».

Чулымлык

«КНИГА» общество организаций правленият депутатыш кандидатым ойырен. Пленумым почмек, вӱдышӧ семын каласышым:

— Мыланна, молын семынак, кандидатым ойыраш ӱшаненыт. Темлыме шотышто кӧ мом каласа?

Шып лийым.

Мыйым сичат. Нимогай йӱк-йӱан ок шокто.

Мутым правлений член, поэт С. Николаев нале. Н. Рыбаковым, Писатель ушем правлений вуйлатышым, темлыш, тудын нерген каласкалыш.

— Эше кӧн могай ой уло?

Шып.

— Шкендамат темлен кертыда.

Шып.

Вара иже ой пидыш рудалте. Темлыме еҥлан сугыньым пуышт. Шкежат ятыр ойлыш...

Чулымлык трук ок лек. Жап кӱлеш. Тыште койышшоктышна палдырна. Тӱҥалтыште вӱдым подыл шинчена, вара писын рончалтына. Сайлыше-влакым тыге аклем да шонем: тачe нуно

тыште утларакше марий калык гыч лекше пашаеҥ-влак лийшаш улыт. Вес семын кузе? Тудын илыш-йӱлажым, койышыжым, шонымыжым, мо верч кузе тургыжланымыжым кӧ сайынрак умыла да шижеш? Шкенжын ончен куштымо эргыж ден ӱдыржӧ-влак гына эн сайын палат. Тыште нимогай национализм уке.

Шагалын улыт

ПАШАЗЕ классым куштышаш улына. Тудын радамыште марий-влак эркын шукемыт. А инженер ден техник-влакым шотлаш гын, кумыл чылт вола. Шагалын улыт. А шкенан калыкын рӱдӧ олаштыже верланыше политехнический институтыш, тыгак кыдалаш технический образованийым пуышо заведенийыш марий рвезе ден ӱдыр-влак ий еда ӧкымын пурат. Теве шке жапыштыже, самырыкше годым, Э. Шкалин тунемнеже ыле. Но шотлан толын огыл. Карагандаш кудалын. Пӱрымашыже Йошкар-Олашке конден. Ешан лийын. Высший профсоюз школым тунем пытарен. 44 ияш. Морко вел гыч тиде пӧръеҥ икымше ТЭЦ-ыште шукертсек профкомым вуйлата. Коммунист.

«Авторитетан». Тыге кӱчыкын ойлат пашам пырля ыштыше йолташыже-влак. 31-ше №-ан Суворовский округ деч кандидатлан ойыреныт. Тыште Марий АССР Верховный Совет депутатыш кандидат-влак Шкалин деч посна кумытын улыт: чодыра машиностроений завод гыч Н. Косов (цехым вуйлата), облсовпроф гыч Ю. Краев (правовой инспектор), «Марий машиностроитель» объединений гыч Ю. Свирин (генеральный директор). Нунат коммунист улыт. Шкалин деч ятырлан ондак шочын кушкыныт.

Чыла тидым возышымат, шоналтышым: саде шоҥго ӱдырамаш нунын кокла гыч кӧм сайла ыле? Лийын мо тений тудын дене агитатор? Мӧҥгышкыжӧ миен гын, мом, кузе ойлен? Мый тыге каласем ыле: «Нылытынат илыш опытан улыт, пашаштым палат, еҥ-влак дене мутланен моштат, нунылан мо кӱлешым умылат, кертмышт семын тӱрлӧ семын полшат, коллективышт пагалат. Сандене ойыреныт. Палат: ӱшаным сулат».

Ынде пенсионерын йодышыжым шижам: «Тугеже, кажныжым сайлаш мо?» Тыге ок лий. Закон бюллетеньыште иктым кодаш кӱшта. Возымем ок шу, но кӱлешлан шотлем: шукынжо шоналтыде удыралыт. Инженер але пашазе, марий ма, руш ма — «сайлыме паша писынрак пытыже, мӧҥгыштӧ сомыл ятыр». Кузе умылтараш ыле тыгай еҥлан? Кӧм сайлена — садиктак огыл. Депутат ончыкылыклан пашам ышташ тӱҥалеш. Шке шотан пунчалжым илыш шке акла. Тудо тугай лиеш, могай лектеш тӱшка пунчал. Республикыште ты- ыш Йошкар-Ола шагал огыл еҥым колтынеже. Нунын коклаште самырык-влакат улыт. Южо еҥ ойла: «Рвезе але ӱдыр тушто мом кертеш!» Бюллетеньыште палелен налеш гын, удыралеш. Тылеч ончыч келгынрак шоналташ уто огыл: южо самырык илалшылан макым ок пу.

Полупроводник прибор завод гыч коло кум ияш пашазе В. Домрачев талук утла Афганистаныште лийын, институтышто шке вуя тунемеш. Пашазе ешеш шочын кушкын. Тудын деч корреспондент йодын: калыкын сайлыме еҥ эн ончыч могай лийшаш? Наладчик вашештен: калыкын лийшаш. Вара ешарен: йытыран койшын сӧрыман огыл. Кӧ кузе, а мый тыгай еҥлан чот ӱшанем. Шуко, чарныде сӧрышӧ еҥым такше нигӧ ок йӧрате. Домрачев эше бюрократ ваштареш пеҥгыдын шогынеже. Южо еҥ манеш, бюрократ — тиде вуйлатыше. Тудыжо сӧра — ок шукто. Южо пашазат тыге ыштылеш. «Ом вучыкто, мием веле». Вара кечыгут вучет. Мыйын шонымаште, Домрачев гай кандидат-влак тидым умылат. Вараже, депутат лийыт гын, айда-йӧра койыш ваштареш вийыштым моштен виктарат. А кызытеш тыгай койыш вуйлатымаште веле огыл вашлиялтеш. Обслуживаний манмым шарналташ гын, калык ойлымыла, ӱп шогалеш. Южо продавец кевытыште тыйым туге ончалеш, пуйто тудын пайжым налат. Билет ужалыме кассыш мий — ават мут дене поктен колтат.

Домрачев журналист-влак денат кылым кучынеже. «Айдеме шке верыштыже» рубрика кӱлеш, манын. Тиде але вес вуйлатыше ыштышаш пашажлан келшен толеш мо, еҥ-влак ты шотышто мом каласат — теве мо нерген мут лекшаш тиде рубрика йымалне. Оҥай! 47-ше №-ан Димитровский округышто кандидат гласностьын йӧнжым темлен. Тудо шыҥдаралтеш гын, демократий вияҥеш. Вуйлатышым тыге аклыман. А саде продавец ден кассир шотышто ок лий мо? Вуйшиймаш книга тидлан ок полшо. Ала-кузе вес йӧн дене аклыман. Пашаште кӧн могай улмыжым йолташыжат, пошкудыжат, моло шуко еҥат палат гын, бюрократий лушкыдемеш. Кызытеш — виян. Нимом от каласе, пикташ ямде. Эше ик гана возем: тудым вуйлатымаште да аппаратыште гына огыл, «ӱлнат» вашлийына. (Утларакше, очыни, лач тыште).

170 наре

ШИЖШЕ да умылыжо ыле чыла тидым кажне сайлыше. Тунам депутатлан куштылгырак лиеш. Вет ваш умылен тыршыме дене гына сай саска толеш. Йошкар-Олаште республикын Верховный Советышкыже сайлаш 56 округым ыштыме ыле, 169 кандидатым реги-

за, ужмем, колмем ок шу тугайым, кӧ депутатын пашажым гына огыл, мом ыштышашымат ок пале да палашат ок тырше. Ик кандидат студент-влакын стипендийыштым кугемдаш [illegible]ден. Кузе тидым ыштынеже?

Чылан гаяк Советын пашажым саемдынешт. Кузе — раш огыл. Платформышто такше ончыктеныт: верлаште оза Совет лийшаш, тудым пеҥгыдемдыман, тыгак депутат-влакым кумдан ушыман, самоуправленийым виеҥдыман. Тыгак — тулеч молат. Мыйын ала кругозор манме аҥысыр, нигузе ом умыло: самоуправлений негызеш Советын рольжо кузе нӧлталтеш? Ятырын тыге темлат. Роль тунам нӧлталтеш, кунам окса лиеш. Тудын деч посна депутат кеч кычкырыже, кеч магырыже — ешартыш пачерымат ок чоҥо, йоча сад ден яслымат ок шочыкто.

А вот кузе шукырак оксам ыштен налаш — платформылаште пешыжак ок кой. Тенге тунам ешаралтеш, кунам чыла пашаеҥ, пӱтынь общество (республика), нойымым ончыде, «лап возын» тыршаш тӱҥалеш. Но мыланна ты марте але, ой, мыняр мӱндыр! Дисциплина шолдырген, мутым колыштшо-влак шагалемыныт. Порядкым ыштaш да ыштaш логалеш. Паша кумыл кажнын шӱм-чонышто йӱлышаш. Тидын деч посна нимогай самоуправлений, тудын ончыллан шотлалтше арендный, озанлык расчет йӧнжӧ огыт полшо. Ик экономический механизмлан ӱшанаш, а идеологическийым (нравственныйым) мондаш гын, илышым саемдем манын, ляпкен коштман огыл.

Тыге возымылан южо кандидат вуеш ынже нал. Мый чыным возем.

Областной партийный организацийын сайлымаш деч ончычсо программыжым шотыш налман. Кумдан каҥашыме тиде документ почеш Марий кундем мом, мыняржым, кузе ыштышаш — раш палемдыме.

Пӱртӱсым—аралаш

ДА, теве ик кугу пашаже тыгай. Полупроводник прибор завод гычак партком секретарь В. Жиров — 49-ше №-ан Октябрьский округышто кандидат. Экологический картым ыштaш темла. Южыш, эҥерыш, ерыш пӱртӱслан, айдемылан эҥгекым кондышо веществам лукшо верлам тиде документыште ончыкташ кӱлешлан шотла. Тидын негызеш пӱртӱс аралыме программым ыштaш йӧнлӧ. Тудо государственный планын ужашыже лийын кертеш, каласен платформын авторжо. Кызыт тудын темлымыже семын ок ышталт мо? Кандидат йодышым ала у семын ужеш? Умбакыже: отходдымо да экологически яндар технологийым палемдыше еҥ-влакым экономически кумылан-

лан черке ден храм-влакым пӧртылтынеже.

Сонарзе ден колызо-влак республиканский обществым вуйлатыше И. Сидоркиным 12-шо №-ан Шкетанский избирательный округышто регистрироватлыме. Тудат пӱртӱсым аралаш кумылан. Илыш опытшо сита, 1938 ийыште шочын, коммунист. Депутат лиеш манын, ӱшаныме шуэш. Верховный Советыште кугу пайдам конден кертеш. Чулым айдеме. Марий калыкын эргыже. Тудын йӱлажым, культурыжым сайын пала, умылаш тырша.

Калыкын шӱм-чонышкыжо...

ИЛЫШЫШТЕ идеологий кумда верым налшаш. Тыге ойла партий горкомын секретарьже С. Михайлова. Тудо 17-ше №-ан Петровский округышто ойыралтын. Горком деч ончыч КПСС обкомышто культура отделым вуйлатен. Тылеч ончыч партий Волжский горкомын секретарьже лийын. Пашаже эре идеологий дене кылдалтын.

Тыге ойлымымат колаш перна: «Шуко партийный пашаеҥ Советыш ок сайлалт». Чаманен каласаш логалеш, аппаратым южо еҥ йоҥылыш акла. «Парторганыште ышта — бюрократ». Тушто мастар, калыклан келшышын шонен моштышо-влак шукын улыт. Чылам ик семын аклыман огыл. Партийын авторитетшым волташ тӧчышӧ айдеме деч шекланыман, тудын ваштареш пеҥгыдын шогыман. Тидыже тачысе кризис годым поснак кӱлеш. Руш калык манмыла, вӱд дене пырля азам мучыштараш огыл ыле. Кеч-момат вискален моштыман.

Эше ик идеолог нерген возынем. М. Шкетан лӱмеш госдрамтеатрын тӱҥ режиссержо коммунист В. Пектеев 34-ше №-ан Заводской округышто регистрироватлалтын. Верховный Советыште искусство пашаеҥ лийшашак. Возашат оҥай огыл: кызыт искусствым пагалыдыме, аклыдыме еҥ-влак улыт. «Эн ончыч клуб ден театр огыл, а илыме вер, больница кӱлыт» — ойлат нуно. Чын, но вет нунежо культура деч посна писын, сайын огыт нӧлталт. Лач тудо калыкын шӱм-чонышкыжо чапле паша кумылым шыҥдара. Ожнысек тыге лийын. Кызыт мӧҥгешла лекшаш мо? Тыге шотлан ок тол.

* * *

Чыла кандидат нерген возен ом сеҥе. Нуным мыйын каласкалыме деч поснат ятырын палат. Мый шке шонымем гына луктым. Кажныже сайлыше дене вашлийын да вашлиеш. Тыгодым программыштым весемдат, утларак рашемдат.

Сайлышылланат, тудын кандидатше-влакланат каласынем, ваш умылымаш лиеш гын, тӱшка паша куштылгын кая.

Л. КУДРЯШОВ.

ко жапым процедурный йодыш налын. А выступатлыше кокла гыч ушеш кодшыжым кокыт-кумыт деч утларакше от каласе.

зацией коло утла тӱжем еҥлан шагалемын. Комсомол радамыш пураш кумылан-влак огыт ешаралт.

Комсомоллан ӱшаныды-

У СЕМЫН?..

Комсомол Марий областной организацийын XXXVIII конференцийже нерген шонкалымаш

ВЛКСМ обкомын первый секретарьже Михаил Калинов дене икмыняр жап ончыч мутланыме ушеш возеш. Тунам Михаил палемдыш: «Конференцийлан ямдылыме докладым, кызытак шижам, чыланжак кӱлеш семын огыт умыло. Молан манаш гын, тудо тӱҥ шотышто политический сыным налын. Но вес семын огеш лий. Тидым кызыт ыштaш огыл гын, молодежный политикыште шужымаш тӱҥал кертеш».

Тидын шот гыч ончалаш гын, конференций шке цельышкыже шуын огыл гынат, лишемын манаш лиеш. Прениыште ойлышо-влак кокла гыч шукынжо комсомолым кризис гыч лукмо, тудын авторитетшым нӧлтал колтымо, радамжым качественно саемдыме корным кычалаш тыршеныт.

Конешне, делегат-влакын ойлымаштышт ӱчашаш лийше шуко йодышым нӧлталме. Мутлан, «молан комсомол пӱтынь молодежьын пашажым авалташ тырша, комсомол комсомолец-влаклан гына лийшаш». Але «комсомол обком аппаратыште штатный еҥым кумытым-визытым веле кодаш кӱлеш». Тулеч молат. Но икте шотышто делегат-влак икгай шонымашан улыт: комсомол умбакыже тыге илен огеш керт. Тудо шкенжын тӱсшымат, кӧргӧ чонжымат вашталтышаш.

Ме ондак кузе умыленна: комсомол — тиде партийын полышкалышыже. Но тиде полышкалышыже кугурак-влакын ӱмбакышт, ынде мом ыштaш кӱштеда, манын ончен. Вучен. А ынде тудо тыгай рольышто ынеж лий. Кугурак йолташышт дечат отношенийым вашталташ йодеш. Тудо иктӧр праван лийнеже. Еҥ-влакын тыгай шонымашышт молодежный политикым ыштaш кӱлеш манме шонымашке конда. Тиде политикын цельже — молодежьын интересшым аралаш, тудлан юридический да экономический самостоятельностьым пуаш, политический объединений-влакын ассоциацийыштым ыштaш. Чыла тыштыже комсомол рӱдӧ семын лийшаш.

Шонымашке шуаш лиеш, но тидлан эн ончычак комсомол паша деке отношенийым вашталташ кӱлеш. Активист-влакланат, рядовой членланат. Молодежьын пошонымаш эн ончычак аппаратлан ӱшаныдымаш гыч лектеш. Вет арамлан огыл шуко еҥ ик шонымашан: комсомол обком пашаеҥ-влак верлаште шагал лийыт, молодежь дене огыт вашлий. Нунын проблемыштым палыдымашак комсомолым кризисыш коден. Таклан огыл неформальный объединений-влак шочыт. Нуно тылеч варажым комсомолын конкурентышкыже савырнен кертыт. Тидыже аппаратчик-влаклан пашам у семын ыштымашке кусныаш кӱшта, паша стильым вашталташ йодеш.

«Оксам ыштaш пижынна, а идеологий нерген монденна», — палемдыш Марий педагогический институтын преподавательже И. Карпов. Умбакыже шонымашыжым, национальный традицийым кучылтын, самырык еҥын шӱм-чонжым пойдараш кӱлмӧ дене кылдыш. Тидын шотышто «Молодой коммунист» газетын ситыдымашыж нерген ярымлен лекте. Тиде выступлений, очыни, еҥ-влаклан эн чот ушеш кодын. Арамлан огыл тудлан делегат-влак, тауштымо семын, кужу жап совым кырышт. Но марий молодежьлан марла газет кӱлмӧ шонымашым чыланак огыл шӱм вошт колтеныт. Тудын самырык-влакым шуарен куштымаште рольжым чыланак огыл ужаш тыршат. Арамлан огыл «У вий» ушем могырым рӱдӧ органыш серыш шочын.

Умылымаш манмаште. Ик еҥын ойгыжым весылан умылаш неле. Санденак дыр делегат-влакын кок тӱшкалан шелалтмышт шинчалан перныш. Айдемын шӱм вургыж аренда нерген ойлаш тӱҥалмыжлан тунамак зал гыч шергылте: «Мо, ме тышке аренда нерген ойлаш погыненна мо? Сита тидын нерген». Конешне, Оршанка район, Киров лӱмеш колхозын самырык арендаторжо Сергей Шевняковын тидын нерген мутшо ала огешат лек ыле. Вет тидлан конференцийлан ямдылалтме годым моткоч сай йӧным ыштыме. Самырык-влакын форумыштышт частный манме йодышлаш лупшалалташ огыл манын (а районласе конференцийлаште лач тыге лийын, делегат-влаклан министерство да ведомство вуйлатыше-влак дене вашлияш, посна йодышым рашемдаш йӧным пуымо. Но мо лектын? Ялысе молодежьын эн тургыжланда[...]ыш умылаш тырша.

Тидланак кӧра Марий областной комсомол организацийын конференцийжын пунчалжым, резолюцийым, пашам ыштышаш тӱҥ направленийым пеҥгыдемдыме йодыш моткоч шуко жапым налын. Адакше (конференцийыште веле огыл, тыгак обкомын пленумлаштыжат) пытартыш жапыште кадровый йодыш моло деч кӱшнырак верым налын шогымо палдырнен. Кунамже шоналтет: демократий дене модына.

Комсомол обкомын первый секретарьжым ойырымо годым тыгайже, конешне, ыш палдырне. Тиде должностьыш кум кандидатурым темлыме ыле. Иктыже — ВЛКСМ Волжский горкомын первый секретарьже Андрей Калугин — шке кандидатурыжым корандаш йодо. Кучедалмаш кок еҥ коклаште — ВЛКСМ обкомын первый секретарьже Михаил Калинов ден ВЛКСМ Йошкар-Ола горкомын первый секретарьже Юрий Андрианов коклаште лийын. Калинов ятырлан шуко йӱкым поген.

А теве ВЛКСМ XXI съезд ден Российский комсомол организацийын съездышкыже делегат-влакым ойырымо годым ӱчашымаш чынжымак кугу лийын. Тайный йӱклымӧ спискыш мыняр кандидатым пурташ йодышым кужу жап рашемден кертын огытыл. Конференцийын пашажым вӱдашат неле лийын.

А таче нуно пале улыт. Кок съездышкыжат вич еҥ дене каят (таҥастараш: ВЛКСМ XX съездыште Марий республика гыч латик еҥ участвоватлен ыле). Кӧмыт нуно улыт? Тӱҥ шотышто аппаратчик-влак. Конешне, тидын шотышто кажнын шонымашыже тӱрлӧ. Мый конференций пытышаш годым Куженер районын представительже, «Маяк» совхозысо комсомол организацийын секретарьже Иван Мельников деч шке шонымашыжым каласаш йодым.

— Аппаратчик-влак манмаште, мыйын шонымаште, нимо удажат уке. Кызыт, комсомолын пӱрымашыжым, поснак Российский комсомолын пӱрымашыжым, рашемдыме жапыште, тиде пашаште ситуацийым утларак палыше еҥ-влак участвоватлат гын, пашалан сай. Адакше съездын идейжым калык коклаш шукташат нунын утларак йӧнышт уло.

Пытартыш ойсавыртышыже ончычсо съезд делегат-влак деке пӧртылтыш. Нунылан лачак Мельниковын палемдымыже, съездын идейжым калык деке шуктымо ситен огыл. Да тиде мемнан Марий республикылан веле огыл, тыгак пӱтынь комсомолийлан ситен огыл. Вет XX съездланат ме пеш кугу ӱшаным ыштенна ыле. Чаманен гына каласаш кодеш, тудо шукталтын огыл.

С. БЕЛКОВА.

Школ: реформын корныж дене

ОНЧЫКЫЛЫК ЎШАН

У Торъял кундемыште ученический производственный бригада-влак кокла гыч Элембай кыдалаш школын тунемшыже-влак ончылий эн ончыч арендный подрядыш кусеныт да пашам тальын ыштен моштымышт дене ойыртемалтыныт. Кодшо ийын районышто куд арендный бригада лийын. Тошто Торъял кыдалаш школын арендаторжо-влак республикысе таҥасымаште икымше верыш лектыныт, а Кугу Лумарий пеле кыдалаш школ кокымшо верым налын.

ТОШТО ТОРЪЯЛ кыдалаш школышто ученический производственный бригада эше кандаш ий ончычак вожланаш тўҥалын. Тудын членже-влак «Прогресс» колхозын пасулаштыже тыршеныт, школ пелене опытный участкыште пашам ыштеныт: кормалык ушменым, пакча саскам, ковышта озымым ончен куштеныт. Нунылан эн пеле паша логалын: кормалык ушмен ден кешыр озымым шуэмденыт, нине участкыште да пареҥге пасушто шўкшудым сомыленыт, ковышта озымым шынденыт да молат.

Но пашам тыге организоватлымаш йоча-влаклан пешыжак келшен огыл. Мо-лан манаш гын, пашам жапын-жапын веле ыштеныт, пашан мучаш результатышкыже шуаш кумыл лийын огыл, пашам виктарымаште рашлык уке ыле, пашалан туныктымаш ден пайдале паша коклаште кыл лушкыдо лийын.

Перестройкылан кӧра колхоз производствыш пашам виктарыме у йӧн-влак шыҥдаралт толыт. Тидыже школ илышымат ӧрдыжеш коден огыл. Туныктышо ден тунемше-влакын ик тўшка сборыштышт ўдыр ден рвезе-влак «Прогресс» колхозын 37 гектар мландыжым арендыш налаш ойым ыштеныт. Нунын шўм-чоныштым, уш-акылыштым шке пасу, шке техника нерген суапле шонымаш авалтен. Школышто налме теоретический шинчымашым пашаште терген ончаш, шочмо колхоз ден школлан кугурак пайдам пуаш кумылышт лектын. Да тидыже колхоз ден школ коклаште кылым пеҥгыдемдаш веле огыл, тыгак яллан сай специалист-влакым ямдылаш, нуным шочмо кундемешышт кодаш йӧным пуышаш.

Колхоз правлений тунемше-влакын ойыштым алал кумыл дене вашлийын. Нунылан МТЗ-80 тракторым, сажалкым, культиватор ден копалкым, плугым, трактор прицепым ойырен. Тылеч посна бригада ДТ-75М, ЮМЗ-6 трактор-влакым кучылт кертын. Кодшо ий тўҥалтыште колхоз правлений ден учебно-производственный

куштымо технологийым туныктен.

Нурышто чыла сомылым тунемше-влак шке шуктеныт: мландым пушкыдемден ўлгеныт, пареҥгым шынденыт, ушмен ден кешыр нӧшмым ўденыт, озымым шуэмденыт, шўкшудым сомыленыт, радам коклам ужга-пачаш пушкыдемденыт. Июнь мучаш марте чыла тиде паша мастер А. Куклинын вуйлатымыж почеш эртаралтын. Вара Анатолий Леонидович паша гыч каен (тидлан амал лийын). Тылеч вара УПБ-ын пашажым (ончен куштымо нур поянлыкым поген налмым да сдатлымым) школ директор И. Ельмекеев виктарен.

Учебно- производственный бригадын кўшыл органжылан тўшка погынымаш шотлалтеш. Тудо бригада советым да тудын председательжым сайлен шогалта. Чыла йодыш УПБ член ден бригада советын тўшка погынымаштыже ончалтеш. Тудын лукмо пунчал кажныжлан закон лийын. Паша нормым бригадын советше палемда. Паша жапыште социалистический таҥасымашым шарен колтымо, тудым кажне кечын иктешленыт. «Молний» ден «Тревогым», боевой листокым луктын шогеныт. Кеҥеж гоч бригадын кажне членжын пашажым пеҥгыде учетышто кученыт, КТУ-м шотленыт. Кечаш заданийым сай качество дене шуктымылан, творческий инициативым ончыктымылан, икте-весылан йолташ семын полшымылан, звенон пашажым мошток организоватлымылан 0,01 гыч 0,03 балл марте ешарен возеныт. А пашаш але дежурствыш почеш кодын толмылан але толдымылан, техникым, инструментым, оборудованийым пудыртымылан, заданийым томам шуктымылан, безопасность правилым пудыртымылан 0,01—0,02 баллан КТУ-м иземденыт. Паша жап учет табель да КТУ почеш пашадарым шотленыт. Тидыже уравниловкым пыташ, ответственностьым нӧлталаш, бригада член-влак

«Бронинский» урлык пареҥге гектар гыч 290 центнер, «Вятка» 180 центнер дене лектышым пуэныт. Ты опыт раш ончыктен: «Бронинский» урлык вожсаскам (тудым кодшо ий первый гана шындыме) перспективный сорт семын аклыме. Тидыже семеноводческийлан шотлалтше «Прогресс» колхозлан моткоч кўлешан.

Колхоз школысо арендатор-влаклан урлыкаш пареҥгым оптыш хранилищыште посна верым ойырен. Ончыкылык пашалан нуно эше иктым шотыш налыныт: тургым годым пареҥге шудым солаш КИР-1.5 ден ик грузовой автомашинам колхоз деч ешарен йодаш лийыныт.

Школысо арендатор-влакын первый ийысе пашашт мом ончыктен? Нуно чыла пашам нӧлталтше кумыл дене шуктеныт, пашан мучаш результатше верч азапланеныт. Колхозысо моло арендный подразделенийлаште технологический карт почеш пашам ыштат гын, школысо арендатор-влак эксперимент шот дене тыгай картлан эҥертен огытыл. Мланде дене пайдаланымылан оксам тўленыт да уто продукцийым шке шонымышт семын кучылтыныт. Чыла тидыже мландын чын оза улмо койышым икшыве-влаклан изинек шуараш, ончыкылык мланде пашаеҥым туныктен кушташ полша.

— Мемнан дене куд школышто арендный бригада-влак пашам ыштеныт,— каласкала роно инспектор С. Иванова. — Визытше — кыдалаш школлаште, икте пеле кыдалаш школышто. Нунылан 222 гектар мландым пуымо ыле. АПО совет ден ронон пунчалышт почеш озанлык-влак техникым, моло кўлешым ойыреныт, договорым возеныт. Кыдалаш школ-влак кокла гыч Тошто Торъял школысо арендатор-влак ойыртемалтыныт. Тыгак Элембай ден Пектубайысе тунемше-влакын сай пашаштым палемдыман. Пеле кыдалаш школ-влак кокла гыч Кугу Лумарийысе тунемше-влак эн ончыч арендатор лияш ӧрын огытыл.

Нуно 25 гектареш пареҥге ден кормалык ушменым ончен куштеныт. Шагал огыл нелылык (техника, урлыкаш томам лийыныт) логалын гынат, 39 тўжемат 451 теҥгеаш продукцийым ыштен налыныт. Роскот деч кодшо оксам, 8 тўжем теҥгем, школын спецсчетышкыжо кусареныт, кажне тунемше (бригадыште 68 ўдыр ден рвезе лийыныт) 400 теҥге пашадарым налын. Тылеч посна план деч уто ик тонн кормалык ушмен логалын.

— Школласе производственный бригадылаште аренда але тўҥалтыш ошкылым гына ышта,— мутшым шуя Светлана Леонидовна. — Тыгодым тӧрсырат, нелылыкат вашлиялтыт. Вет — у паша. Вара могай проблема-влак тургыжландарат?

Пошкудына-влак дене

Кооператив урга, тўрла

ЧЕБОКСАР. «Дружба» совхозысо самодеятельный артист-влакын выступленийышт кок пачаш премьерыш савырнен. «Канде тул» касыште нуно ял калыкым фольклор негызеш чоҥымо у программа дене веле огыл, тыгак национальный тўран сылне вургем дене куандареныт. Сценыш лектын, муралтен-кушталтен колташ келшыше вургемым озанлыкын йодмыж почеш «Кеске» кооперативыште ургеныт.

Ўдыр-влакын ўмбалнышт — лум гай ош йытын тувыр, тудым тўрлен сӧрастарыме. Ўштыжат тыгаяк сылне, мотор. Ожно чуваш ўдырамаш-влак пайрем кечын лач тыгай вургемым чиен лектыныт. Но национальный чием тоштемын огыл, тудо тачысе кечылан путырак келшен толеш. Оҥ тураште — кеске манме орнамент. Тудыжым музейласе образец гыч ончен ыштеныт. Ожнысо калык тыге шотлен: кеске ўдырамашым тўрлӧ азап да чер деч арален шога.

Калык промыселын изделийжым да сувенирым ямдылыше кооперативымат «Кеске» манын лўмдымӧ. Тушко тўрлен да куэн моштышо еҥ-влак чумыргеныт. Кооператив шке биографийжым «Дружба» колхозлан национальный чиемым ямдылен пуымо гыч тўҥалын. Ынде тудо шке автономный республикысе, пошкудо областьласе фольклорный коллектив-влаклан, республиканский курчак театрын артистше да музей-влаклан костюмым урга да тўрлен сӧрастара. Заказым тыгак школ, йоча сад, библиотека-влак пуат.

Кинокадрыште— колоний

САРАНСК. Совет колонийлаште заключенный-влакым кузе ашнат? Тидын нерген япон документалист-влак у фильмым ямдыленыт. «ТВ Фудзи» телевизионный компанийын операторжо-влак съемкым Мордовийысе кум исправительно-трудовой колонийыште эртареныт. Иктыштыже пӧръеҥ-влак, кокытыштыжо ўдырамаш-влак илат. Фильмым ямдылыме шотышто коммерческий контрактым телекомпаний СССР МВД дене ыштен.

— Тылеч ончыч тыгай съемкым США-ште, Китайыште да Гонконгышто эртаренна, — ойла фильмын режиссерже Сюхей Уэно. — Тендан элысе колонийлаште. Японийысе тюрьма-влак дене таҥастарымаште, еҥ-влаклан утларак сай йӧным ыштыме. Мутлан, совет заключенный-влаклан родо-тукым дене кум кече пырля лияш йӧн пуалтеш, нуно илыме помещенийыштак тамакым

Вячеслав АБУКАЕВ-ЭМГАК
ШОЧМО ТУВЫР

4.

ГРИША тулото ўмбак ончен шинча. Покшелныже шаҥгак йўлен пытен, лач ломыж коклаште ал тулшол гына койылалта. Йырже мутык мучаш-влак кийылтыт. Ик могырышт тугак тазан, чоткыдын койыт, весышт шем шўчан улыт. Гриша ик тыгайжым, кужуракшым, налешат, молыжымат ломыж ўмбак чумыра. Изиш гыч тулото олмо эркын шикшаш тўҥале.

Игече тугаяк тымык. Оյр. Кава пундашдыме да яндар. Кече йожекракын онча, но шокшыжо але тура кечывалымсе гаяк. Вольык кожганылаш тўҥалын, икмыняр ушкал, кўтў деч ятырлан ӧрдыжыш лектын, ужаргым пурыштеш. Нуным ончен, йоҥгыжен нойышыжат, ӧрканен кынел шогалеш, кап-кылжым рўзалтымыла ышта, ик могырыш, весыш ончалыт, ломыжалтен колтат. Ала чынак киен шерышт темын, ала презышым шарналтат.

Гриша кўтўчым ончале. Петроп шаҥге кузе возын ыле, кызытат тугак кия. Кок кидшым, чылвырлен, вуй йымакыже пыштен, чурийыштыже кечым шойыштыш — картуз. Ала мала, ала так кия — от пале. Гриша гын шып киенак ок керт. Малымыж годымат ўмбалайымала почаҥеш, омыж дене ик вельыш, весыш савырнен возеш. Поснак пытартыш жапыште омыжо уке. Южгунам паша кече мучаште чот ярнымым шижеш, пачерыш толын, тачыже орланыде малем, шона.

жым пыльдырма гыч кидышкат чыкалтен шуктен, пуйто вольыкым лач-лач тарваташ пытартыш секундым вучен.

— Мыняр шагат?—йодо, шке шагатшым адакат пылыш воктекше тушкалтыш, рўзалтыш, вара. Гришан каласымекше, заводной пашкарым пўтырале. Тӧрлыш, векат. Кугорно велыш тўткын ончале.—Ок тол, коеш, адакат,—шыдынрак пелештыш.

— Иктаж-кӧм вучет мо?

— Кувандайым олаш колтышымат... Вожым колтыш чай тушакын, — котелокеҥге нӧлталын, вўдым подыльо.— А тый палет, молан тудым Эвлес манын лўмдымӧ? — трук йодо.

— Кочаже Эвле улмаш. Тушечак, — Гриша кузе тунам воштылмыжым кочын шарналта, но кўтўчылан тидын нерген шомакым ок лук.

— Южо вере Эвлесым вес семын умылтарат, но мыламат тиде лўм койдарчыкын ок чуч, — пуйто рвезын шонымыжым лудын лекте.

— Айдемым лўм ок ончыкто, — ыштале Чекулаев. — Ушкал-влак канен ситарышт чай?

— Айда лектыншт, тек семынышт коштыт.

Коктынат иканаште тамакым луктыч. Кажныже шкенжыным пижыктыш.

— Ушкал-влак шке пашаштым палат. Нунын сомылышт икте. А мый кызыт тылат ик шомак-йомакым ойлен пуынем. Шонем, тореш от лий колышташ? — Петроп ала-мом келгын шона.

— Конешне, уло кумы-

йырак ыле. Чўчкыдын черланен. А ик гана чылт колаш возын. Ик кече тул гай киен эртара, весе... Тӧрланыме ок кой. Больница тунам кызытсе гай лийын огыл. Нӧлпер-сола гыч лучко меҥге ӧрдыж селаште ыле. Макар, имньым кычкен, ватыжым шынден, больницыш кудалын. Йӧра тунам эше имньыже ситыше ыле, кызытсе гай огыл... Могай врач улмаш тушто, могай амаллан кӧра йоҥылыш диагнозым шынденыт — кӧ пала. Айгалче ойла ыле, но варaже шкат монден пытарен чай. Ик гана ик семын курыктылеш, вес гана весым ешара. Но каласенытше тушто тыгерак:

— Аппендицит! Кок шагат гыч ола больницыш намиен огыда шукто гын, кола.

Мый умылен ом керт, шочын вочшо азан кушеч саде сокыр шолыжо озарлана — омак пале. Пўчкыт такшым кызытат южо изи йочаным. Вот. Ту жапыште машина чўдӧ лийын. Больницын икте улмаш, но тудыжат, ом шарне ынде Айгалчын ойлымыжым, ала пудырген шогалын, ала вес вере кудалын... Ну, паша тушто огыл. Макар содыкак имне дене... мо лия-лия манын, ола корныш лектеш. Шоналташ веле — шымлу меҥгым имне дене... А азан, шортын-шортын, йўкшат пытен, шўлышыжат петырналташ тўҥалмыла чучын. Изиш кудалыт — Айгалче внешак имньым шогалтыкта, одеялжым ропчалтен, эргыжын шўлышыжым терга. Ик гана, вес гана тыге, а вара онча — аза, эше

— Мо?—Гриша шинчам пашкартыш.

— А ораде еҥ кеч-момат ыштен кертеш. Мий, воло да кай. Пешак ушан-шотан улат, коеш, корреспондент!

— Ну мо, тый чынак мыскарам от умыло мо?— Гришалан туге йӧндымӧ лие.—Да просто оҥайын чучо...

— Оҥайже кызыт лачак тўжвалне, йўр йымалне...— шофер такше сырымыла ок кой.—Эвле улмаш мыйын кочам. Эвле, умылет? Чылт батаммчуд лўм. Кочамын лўмышкыжӧ ик буква ушнен, раш? Исторический буква тиде, илыш буква!

— Хм! Оҥай!

Гриша угыч тамакым пижыктыш. Ласкан эҥертен шинче да рульым чаткан кучышо шоферым пагален ончале.

ланже киномат кўтен пытарет, омат пызыралмыла чучеш. А кроватьыш шуйнен возеш—ушыш угыч тошто шонымаш пӧртылеш, пуйто эртыше илышетым саде фильм семынак ончет да кушто йоҥгылыш лийметым, весе-влакын титакыштым ужат, шонымо почеш тӧрлаш тыршет.

5.

УМБАЛНЕ ушкал шуйдарен ломыжалтыш. Гриша вашкыде кынел шогале. Тыш-туш ончале, котелокышто вўдым ужо, кружкаш темен йўын колтыш. Левен гынат, тутлын чучо—оласе дене от таҥастаре.

Петроп трук, пуйто маленат огыл, ик секундлан вочшо семын, шупшыл колтымыла кынел шинче, шинчам почо. Ала-могудеште сола-

нытше нигот чумыргаш тўҥалмеке. Ну, иктаж тыйын таҥаш годым. Марийже, Макар, колхоз шорык фермым вуйлатен, ватыже, Айгалче, шорыкым ончен. Икманаш, тельым — фермыште, кеҥежым — кўтўштӧ, олыкышто, значит. Айгалче ўмыржӧ мучко колхозышто шорыкым пытарымешке, тушак почаҥгын. Кызытат пылышемлан шокта, кузе тудо пыртак подылмеке, оҥгым пералтен колта ыле: «Мыланем орденымат пуаш лиеш!»

Но тиде вес паша. Мый самырык годсышт нерген каласынем. Ушнымекышт, идалык гыч эрге шочо.

— Иван вет?.. Эвлес... — Гриша коклаш пурыш.

Петроп тудым келесырын ончале, умбакыже шуйыш.

— Тудым Пыван маҥын лўмдышт. Иоча шочынак тугарла воктеч эрта, а туштыжо лачак кольшым тоят. Тидыже Айгалчым уш йомдарымашке шукта. Макар тудым пыкше лыпландарен кертеш. Толын шуыт. Макар кольшо азам пӧртыш нумал пурта, ватыже пеленже лўҥгалтеш, азам рончат, — а тудо тугаяк шокшо.

— Илас, Макар! — ӧрын колта Айгалче.

— Чонан. Шокшо. Ончо, парняжымат тарватылеш.

— Ой, юмем! — Айгалче ындыже мўгыренак шортын колта. — Илышаш кечыже улыс, Макар! Ончо, шинчажымат почын колтыш...

Петроп угыч тамакым пижыктыш. Гриша але умылен ок шукто.

— Тый вет возгалыше айдеме улат, — шуя кўтўчӧ,— но колынат але уке тыгай йўла нерген? Южо батаммчуд коклаште тудо алят уло. Мый гын калык йўлам пешак жаплем, арам тудым жапыштыже мондыкташ тыршышт. Кушеч, кунамсек тудо мемнан кугезына-влак дек толын да ила — ом пале, но ты койыш мемнан дене кызытат вашлиялтеш. Мыйын шонымаште, нимогай эняжат уке. Тыгодым ни мужаҥчым, ни локтызым ўжын огытыл. Ожнышат, манам. Кызыт гын тугай кӧразаже шўдӧ яллан иктат кодын огыл чай. А йўлаже тиде оҥаяк.

Налына, мутлан, чўчкыдын черланыше йочам. Кеч-кузе ончо икшывым — черлана да черлана. Мом ышташ? Иктаж-кӧлан пуыман. Уке, пуэн огыт колто, тиде вес семын ПУЫМАШ. Но, моло вере кресача, кресавам ыштат вет, тугела. Тидын нерген ача-ава ниғӧлан ончылгоч ок ойло, огыт шаркале. А ик эрдене сурт оза вате мелнам кўэштеш, пурам шолта, да икшывыштлан у ачам але у авам вучаш шинчеш. Разве ялыште тугай суртым муат, кушкыжо пошкудо монь пурен ок кошт? Тиде вет олаште пырдыж гоч илышыже пошкудыжын лўмнержым ок пале, а ялыште чылан родо-шочшо улыт, икте-весылан шагат еда миен эҥертет. Вот тыгай суртыш кӧ эн ончыч толеш, тудак «икшыван» лиеш. Конешне, ПУЫМО ача але ава шке ўмбакше нимо уто сомылым ок нал. А толын пурышо пошкудылан тыге малдалыт:

— Э-э, Марпа тулаче але Семон тулар але кӧ тушто... толешыс. Тол, тол, тӧрыш шич. Мелнам кўэштынам, пурам шолтенам. Тамлен ончо. Эргына пешак черланышан да, эскерен она шукто мо ли — тылат пуаш шонен пыштышна. На теве, кучен шич эргычым, мелнам коч, пурам йў, а ынде эргычлан лўмым пу!

Суртыш толшо пошкудо тидым йывыртен вашлиеш. Сийым тамла, кутырен шинча, икшывылан у лўмым пуа. У ача але авалан йочан кушкын шумешкыже улыжат ик гана ик тувырым чиктыман. Налын ма, урген ма... Ожно ургеныт, конешне. А вескана кушкын шушо эрге але ўдыр, сўанже годым ПУ-

тышт ӱдыр ден рвезе-влак «Прогресс» колхозын 37 гектар мландыжым арендыш налаш ойым ыштеныт. Нунын шӱм-чоныштым, уш-акылыштым шке пасу, шке техника нерген суапле шонымаш авалтен. Школышто налме теоретический шинчымашым пашаште терген ончаш, шочмо колхоз ден школлан кугурак пайдам пуаш кумылышт лектын. Да тидыже колхоз ден школ коклаште кылым пеҥгыдемдаш веле огыл, тыгак яллан сай специалист-влакым ямдылаш, нуным шочмо кундемешышт кодаш йӧным пуышаш.

Колхоз правлений тунемше-влакын ойыштым влал кумыл дене вашлийыч. Нунылан МТЗ-80 тракторым, сажалкым, культиватор ден копалкым, плугым, трактор прицепым ойырен. Тылеч посна бригада ДТ-75М, ЮМЗ-6 трактор-влакым кучылт кертын. Кодшо ий тӱҥалтыште колхоз правлений ден учебно-производственный бригада ял озанлык культурым ончен кушташ ик ийлан арендный договорым ыштеныт. Тушко колхоз председатель А. Егошин, школ директор И. Ельмекеев, профком председатель Н. Егошина, УПБ вуйлатыше А. Куклин ден бригада совет председатель С. Янгабышев кидым пыштеныт да кок печать (колхозын да школын) дене пеҥгыдемденыт.

Договор почеш колхоз школлан мландым, кӱлеш техникым, горючий ден шӱрымӧ материалым, моло кӱлешым ойырен. А шындаш 120 тонн урлыкаш пареҥгым тӱҥалтышлан яра пуэн. Ыштен налме продукцийым, мутлан, пареҥгым колхоз кажне центнержым 13 теҥге, кормалык ушменым 2,5 теҥге дене налаш сӧрен. А учебно-производственный бригада кажне гектареш 50 центнер пареҥгым, 260 центнер кормалык ушменым шочыкташ лийын. Ик гектар мландылан 100 теҥгем тӱлаш, мланде ынже кангешт манын, кажне гектарыш 15 тонн органический ӱяҥдышым луктын палемдыме. Договорышто ончыктымо заданий деч уто продукцийым бригада шке шонымыж семын ужален кертын. Икманаш, договор тидыжланат, тудыжланат пайдале лийшашла чучын.

Пӱтынь сомыл тунемме план ден общешкольный расписанийым шотыш налын шукталтын. Учебно-производственный бригадыш 6—10 класслаште тунемше 73 икшыве пурен. Тидыже пӱтынь тунемше гыч 40 процентше лиеш. Изирак да кугурак класслаш коштшо ӱдыр-рвезе-влакым звенолаш ушымо. Тидыже тӱрлӧ пашам шуктымо дене кылдалтын. Тыге, мутлан, 8 еҥан ик механизатор звеном да 65 еҥан ныл полевод звеном чумырымо ыле.

Учебно-производственный бригадылан талук мучко тургым. Механизатор-влак звено пашалан туныктышо А. Куклинын вуйлатымыж почеш телым техникым ачален, агрегатлаш чумырен. Вара лумым пасушто кученыт, органический ӱяҥдышым шупшыктеныт. А полевод звено-влакын членыштым колхозын тӱҥ агрономжо, Марий АССР Государственный премийын лауреатше А. Соловьев ял озанлык культурым ончен

рен колтымо, тудым кажне кечын иктешленыт. «Молний» ден «Тревогым», боевой листокым луктын шогеныт. Кеҥеж гоч бригадын кажне членжын пашажым пеҥгыде учетышто кученыт, КТУ-м шотленыт. Кечаш заданийым сай качество дене шуктымылан, творческий инициативым ончыктымылан, икте-весылан йолташ семын полшымылан, звенон пашажым моштен организоватлымылан 0,01 гыч 0,03 балл марте ешарен возеныт. А пашаш але дежурствыш почеш кодын толмылан але толдымылан, техникым, инструментым, оборудованийым пудыртымылан, заданийым томам шуктымылан, безопасность правилым пудыртымылан 0,01—0,02 баллан КТУ-м иземденыт. Паша жап учет табель да КТУ почеш пашадарым шотленыт. Тидыже уравниловкым пытараш, ответственностьым нӧлталаш, бригада член-влак коклаште коллективизм шӱлышым воспитатлаш йӧным пуэн.

Пашам раш виктарымылан, кажне икшывын ответственностьым шижын шогымыжлан кӧра чыла сомыл жапыштыже да чаткан шукталтын. Арам огыл кукшо кеҥеж шоген гынат, производственный бригадын паша саскаже тӱвыргӧ лийын. Коло шым гектареш ончен куштымо пареҥге 141 центнер дене (а колхозышто 130 центнер дене) лектын. Кормалык ушменым 7 гектар гыч 433 центнер дене налыныт. Кум гектареш кешырым ӱденыт ыле. Кажне гектар 57,3 центнерым пуэн. Чылажымат планыште палемдыме деч ятырлан шуко ончен куштеныт да 82 тӱжемат 961 теҥге чумыр доходым налыныт. Тидын икмыняр ужашыжым ӱяҥдыш ден техникым, горючий ден шӱрымӧ материалым, мландым кучылтмылан колхозлан тӱленыт. Бригадын хозрасчетный доходшо шымлу тӱжем наре теҥгеш шуын. Тышеч 9 тӱжем 724 теҥге пашадарлан каен, 50 тӱжем теҥгем школын спецсчетышкыжо кусарыме. Учебно-производственный бригадын кажне членже кокла шот дене 1 тӱжемат 136 теҥгеаш продукцийым ыштен налын.

Договорышто ончыктымо семын, арендный бригада продукцийым колхозлан палемдыме наре пуэн, кодшыжым шергырак ак дене заготовитель-влаклан ужален.

Каласаш кӱлеш, бригада член-влак шке участкыштышт тыршыме дене гына серлаген огытыл. Колхозлан кур поянлыкым ончен кушташ да поген налашат полшеныт. Тылеч посна школым у тунемме ийлан тӧрленыт: мебельым, наглядный пособийым ямдыленыт, базовый озанлык ден йоча садын йодмашыштым шуктеныт. Школ пелен опытный участкыште пашам ыштеныт, телым шокшо кочкышым ямдылаш тӱрлӧ пакча саскам ситышын шапашленыт.

Весымат палемдыман: тунемше-влак арендный участкыште опытым эртарыме шот дене кок тӱрлӧ сорт пареҥгым шынденыт ыле. «Бронинский» сортлан 1,45 гектарым, «Вятка» сортлан 15 гектарым ойыреныт.

чыч арендатор лияш ӧрын огытыл.

Нуно 25 гектареш пареҥге ден кормалык ушменым ончен куштеныт. Шагал огыл нелылык (техника, урлыкаш томам лийыныт) логалын гынат, 39 тӱжемат 451 теҥгеаш продукцийым ыштен налыныт. Роскот деч кодшо оксам, 8 тӱжем теҥгем, школын спецсчетышкыжо кусареныт, кажне тунемше (бригадыште 68 ӱдыр ден рвезе лийыныт) 400 теҥге пашадарым налын, тылеч посна план деч уто ик тонн кормалык ушмен логалын.

— Школласе производственный бригадылаште аренда але тӱҥалтыш ошкылым гына ышта,—мутшым шуя Светлана Леонидовна. —Тыгодым тӧрсырат, нелылыкат вашлиялтыт. Вет — у паша. Вара могай проблема-влак тургыжландарат? Эн ончычак, техникым тӱрыс ситарыман. А то сезон мучко я ик тӱрлӧ, я вес тӱрлӧ техника толеш. Такшым районыш толшо вич у трактор гыч кумытшым школлаш колтымо. Тыге илат Кугу Лумарий школышто. Трактор тошто лийын, пашам ыштен огыл. Сандене «Заречный» совхозысо механизатор-влак, мландым куралын, пареҥгым шынден пуэныт. Вараже совхоз ушмен лукмо техникымат арендыш пуэн ыле, но шыжым игече пужлымылан кӧра тудым кучылт кертын огытыл. Пареҥгымат, ушменымат йоча-влак кид дене поген налыныт. Тидыже нуным куандарен огыл. Весе —школлан начар качестван урлыкашым да эн почеш, манмыла, кодшыжым веле ойыреныт. Тыге лийын Элембай ден Кугу Лумарий школлаште. Сандене лектыш изи ыле. Кумшо—школысо арендатор-влакым аралыше права уке. Нуным шке участкыште ыштыме деч посна колхоз ден совхоз пасулаш поктылыт. Тидлан кӧра, мутлан, У Торъял кыдалаш школысо производственный бригада член-влак шке участкыштышт кормалык ушменым эн почеш поген налыныт. А южо вере озанлык чыла семынат полшаш тырша, но школ вуйлатыше-влак пашам у семын виктарымашке ӧрын-ӧрын куснаш келшат.

Чыла тидыже ончыкылан сай урок лийшаш. А таче мом каласаш лиеш? Тӱҥжӧ—АПО ден озанлык-влак школ велыш утларак мелын савырнаш тӱҥалыныт. Чыла арендный коллектив дене расчетым жапыштыже ыштеныт. Эше теве мо куандара: ынде школлан оксам ыштен налаш йӧн почылтын. Ончыч нунын спецсчетыштышт ик тӱжем теҥге деч утла лийын огыл гын, ынде аренда йӧн почеш пашам ыштыше коллектив-влакын тыршымыштлан кӧра тудо ятыр тӱжем теҥгелан пойдаралтын. Тидыже школын материальный базыжым улаҥдаш, моло кӱлешлан кучылташ йӧным пуа. Икманаш, тунемше-влак шке паша саскаштым ужыт, ончыкылыклан ӱшанат.

А. ЯШМЕТОВ,
«Марий коммунын» собкоржо.

талист-влак у фильмым ямдыленыт. «ТВ Фудзи» телевизионный компанийын операторжо-влак съемкым Мордовийысе кум исправительно-трудовой колонийыште эртареныт. Иктыштыже пӧръеҥ-влак, кокытыштыжо ӱдырамаш-влак илат. Фильмым ямдылыме шотышто коммерческий контрактым телекомпаний СССР МВД дене ыштен.

— Тылеч ончыч тыгай съемкым США-ште, Китайыште да Гонконгышто эртаренна, — ойла фильмын режиссержо Сюхей Уэно. — Тендан элысе колонийлаште, Японийысе тюрьма-влак дене таҥгастарымаште, еҥ-влаклан утларак сай йӧным ыштыме. Мутлан, совет заключенный-влаклан родо-тукым дене кум кече пырля лияш йӧн пуалтеш, нуно илыме помещенийыштак тамакым шупшын кертыт. А ӱдырамаш-влак эсогыл косметикым кучылтыт. Японийыште нимо тыгайымат ужын омыл. Совет элысе илышын тиде могыржым але марте шылтен шогеныт.

(ТАСС).

ятырлан ӧрдыжыш лектын, ужаргым пурыштеш. Нуным ончен, йогыжен нойышыжат, ӧрканен кынел шогалеш, кап-кылжым рӱзалтымыла ышта, ик могырыш, весыш ончалыт, ломыжалтен колтат. Ала чынак киен шерышт темын, ала презыштым шарналтат.

Гриша кӱтӱчым ончале. Петроп шаҥге кузе возын ыле, кызытат тугак кия. Кок кидшым, чылвырлен, вуй йымакыже пыштен, чурийыштыже кечым шойышташ—картуз. Ала мала, ала так кия—от пале. Гриша гын шып киенак ок керт. Малымыж годымат ӱмбалайымала почаҥгеш, омыж денат ик велыш, весыш савырнен возеш. Поснак пытартыш жапыште омыжо уке. Южгунам паша кече мучаште чот ярнымым шижеш, пачерыш толын, тачыже орланыде малем, шона. Но кудыш пӧртылмек, кас кочкышым ямдылет, оза куван телевизоржо дене «Времям» ончет, тулеч вара кок-

(Умбакыже. Тӱҥалтышыже 22, 23, 24, 25, 26 №-ан газетыште).

Эвлесе манын лӱмдымо? — трук йодо.

— Кочаже Эвле улмаш, Тушечак. — Гриша кузе тунам воштылмыжым кочын шарналта, но кӱтӱчылан тидын нерген шомакым ок лук.

— Южо вере Эвлесым вес семын умылтарат, но мыламат тиде лӱм койдарчыкын ок чуч, — пуйто рвезын шонымыжым лудын лекте.

— Айдемым лӱм ок ончыкто, — ыштале Чекулаев.

— Ушкал-влак канен ситарышт-чай?

— Айда лектышт, тек семынышт кошттыт.

Коктынат иканаште тамакым луктыч. Кажныже шкенжыным пижыктыш.

— Ушкал-влак шке пашаштым палат. Нунын сомылышт икте. А мый кызыт тылат ик шомак-йомакым ойлен пуынем. Шонем, тореш от лий колышташ? — Петроп ала-мом келгын шона.

— Конешне, уло кумылын. — Гриша семыже серышым шарналта.

— Тиде йомак огыл, каласкалашыжат мый тунарак мастар омыл. Но умылет, шонем. Вот иленыт улмаш Нӧлперсола манме ялыштет ватыж ден марийже. Ушне-

Аппендицит! Кок шагат гыч ола больницыш намиен огыда шукто гын, кола.

Мый умылен ом керт, шочын вочшо азан кушеч саде сокыр шолыжо озарлана — омак пале. Пӱчкыт такшым кызытат южо изи йочаным. Вот. Ту жапыште машина чӱдӧ лийын. Больницыш икте улмаш, но тудыжат, ом шарне ынде Айгалчын ойлымыжым, ала пудырген шогалын, ала вес вере кудалын... Ну, паша тушто огыл. Макар содыки имне денак, молия-лия манын, ола корныш лектеш. Шоналташ веле — шымлу меҥгым имне дене... А азан, шортын-шортын, йӱкшат пытен, шӱлышыжат петырналташ тӱҥалмыла чучын. Изиш кудалыт — Айгалче внешак имньым шогалтыкта, одеялжым рончалтен, эргыжын шӱлышыжым терга. Ик гана, вес гана тыге, а вара онча — аза, эше шокшак, но чонан улмыжым огешак шижтаре. Айгалче мӱгырен шортын колта. Макар ок шорт. Нимом пелештыде, имньыжым мӧнгеш савыра. Ватыже корно мучко магырен-магырен толеш. Толмо корнышт лачак ик шӱ-

тудан «икшыван» лиеш. Конешне, ПУЫМО ача але ава шке ӱмбакше нимо уто сомылым ок нал. А толын пурышо пошкудылан тыге малдалыт:

— Э-э, Марпа тулаче але Семон тулар але кӧ тушто... толешыс. Тол, тол, тӧрыш шич. Мелнам кӱэштынам, пурам шолтенам. Тамлен ончо. Эргына пешак черланышан да, эскерен ока шукто мо ли — тылат пуаш шонен пыштышна. На теве, кучен шич эргычым, мелнам коч, пурам йӱ, а ынде эргычлан лӱмым пу!

Суртыш толшо пошкудо тидым йывыртен вашлиеш. Сийым тамла, кутырен шинча, икшывылан у лӱмым пуа. У ача але авалан йочан кушкын шумешкыже улыжат ик гана ик тувырым чиктыман. Налын ма, урген ма... Ожно ургеныт, конешне. А вескана кушкын шушо эрге але ӱдыр, сӱанже годым ПУЫМО ача-аважлан, ындыже марийжыге-ватыжге, вашла тувырым чиктышаш. Умылет? Йоча пуйто угыч шочеш.

(Мучашыже лиеш).

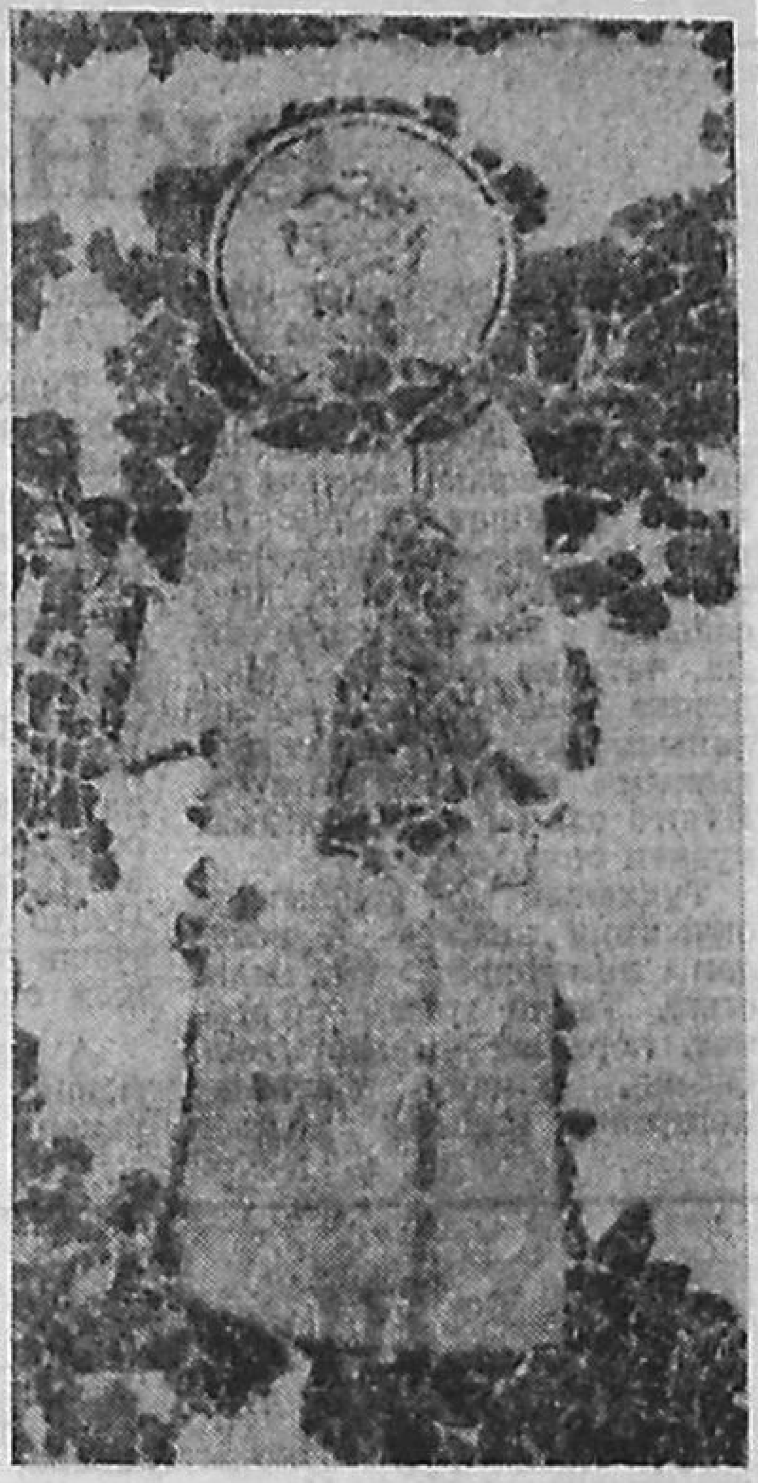

УТАРЫМЕ МОТОРЛЫК

НОВГОРОДСКИЙ ОБЛАСТЬ. Ковалевысо черкым пеш шукерте — 1345 ийыште — ыштыме. Тудо Кугу Отечественный сар ийлаште чот шаланен. Храмын пырдыжлажым сӧрастарыше фреска-влак тыгыде пудыргыш савырненыт. Реставратор-влак Александр Петрович ден Валентина Борисовна Грековмыт фреска-влакым илышыш пӧртылташ чырык курым ончычак пижыныт да эртыше жапыште моткоч кугу пашам ыштеныт. Манаш веле: пунылан 250 кубометр кермыч пудыргым шымлен ончаш логалын. Тыге пеш ожнысо руш мастар-влакын произведенийышт угыч шочыныт. Реставратор-влакын пашаштым академик Д. С. Лихачев кӱкшын аклен. «Еҥ-влакын чот тыршымыштлан кӧра чудо лийын», — манын тудо.

Грековмыт фреска-влаклан кокымшо ӱмырым пӧлеклыме дене серлаген огытыл. Александр Петрович кажне фрескын копийжым ышта. Реставрационный живопись дене пырля нине копий-влакым Парижыште, Белградыште, Москваште, Ленинградыште, Новгородышто лийше выставкылаште ончыктымо.

Дмитрий Сергеевич Лихачев каласен: Грековмыт куд шӱдӧ ий ожно ыштыме да тӱнямбалсе значенийым налше фреска-влакым утарен коденыт веле огыл, нуно тыгак тынысле пашам, кӧргӧ вийым да патриотизмым чапландарыше у памятникым ыштеныт.

XIV курымысо фреска-влакым угыч ыштымылан Александр Петрович ден Валентина Борисовна Грековмытлан СССР-ын 1989 ийысе Государственный премийжым пуымо. Тыгак премий денак палемдыме А. П. Грековын «Фрески церкви Спаса Преображения на Ковалеве» книгажым.

СНИМКЫЛАШТЕ: Грековмыт пашам ыштат; уэмдыме черкысе «Дьякон» фреска.

ТАСС-ын фотожо.

Шарнымаш книга ямдылалтеш

ШАРНЫМАШ книга. Тушан 1941—1945 ийласе Кугу Отечественный сареш колышо землякна-влакын лӱмышт возалтеш. Кызыт чыла районышто тӱҥалтыш манме спискым ыштыме, чын але чын огыл возымым архивласе данный дене таҥгастарат.

Тений У Торъял, Морко, Советский район-влакын книгашт ямде лиеш, нуным печатлен луктыт. Тыгаяк суапле паша Марий Турек ден Оршанка районлаште мучашке лишемеш.

Шарнымаш книгам лукташ общественный редколлегий уло, тудын пелен пашазе группа ышталтын. Тушко активист, республиканский военкоматын пашаеҥже да историй ден культурын памятникыштым аралыше обществын представительже-влакым пуртымо. Группа республиканский военный комиссариатеш верланен.

Таче мом увертарен кертына? Ондак тыге шоналтын да икымше спискат тидым ончыктен: сареш 58418 землякна колен. Но вара, тергыме да рашемдыме семын, списке ятыр тӱжем лӱмлан ешаралтын. Совет Союзысо тӱрлӧ лукла гыч серыш эре шукырак да шукырак толаш тӱҥалын, автор-влак шке родо-тукымышт нерген пален налнешт. Ниғӧ мондалт ынже код манын, верлаште районысо военкоматыште терген кертыда, а Йошкар-Олаште республиканский военкоматын адресше пале: Гагарин проспект, 16-шо №-ан пӧрт, Ленинский пӧлем, Шарнымаш книга шотышто пашазе группа.

Йодмашым возымо, уверым пуымо годым колышо воин нерген тыгай данный ончыктатлташ: тудын шочмо районын, сельсоветын, ялын лӱмышт, фамилийже, лӱмжӧ да ача лӱмжӧ, воинский званийже, шочмо ийже, колымо кечыже, тойымо верже. Кылым кучаш вес адресымат пуэна: 424000, Марий АССР, Йошкар-Ола, Коммунистический урем, 1-ше №-ан пӧрт, ВООПИК-ын Марий республиканский отделенийже.

Кугу Отечественный сар жапысе Марий кундемын историйже нерген летописьым возаш кӱлеш. Тений республикыште чыла памятный верым учетыш, Воинский чап кажне памятникым шефствыш налшаш, памятный верлам тӱзатышаш улына. Научно шымлыме пашаште участвоватлаш шонышо пионер, комсомолец-влакым, сарын да пашан ветераныштым полшаш ӱжына.

Шарнымаш книгам ямдылышашлан да печатлен лукшашлан посна еҥ да коллектив-влак оксам умбакыжат колтен шогат. 1990 ий 1 январьлан чылаже 18621 теҥге пурен ыле. Тышеч 6108 теҥгежым Йошкар-Оласе коллектив-влак пуэныт. Ушештарена, оксам Йошкар-Олаште Маржилсоцбанкысе 000700521 №-ан счетыш налыт.

Шарнымаш книга шотышто кӧ полшен шога, чылаштлан кугу таум ыштена. Общественностьын, калыкын полшымышт дене моткочак суапле паша ышталтеш.

Р. КАТАЕВА,
ВООПИК Марий отделений президиум председательын заместительже.

Календарь лыштыкла гыч

3 — Вьетнамысе Коммунистический партийым ыштымылан (1930) 60 ий.
— Марий АССР Государственный премийын лауреатше художник С. Ф. Подмаревын шочмыжлан (1935) 55 ий.
4 — СССР, США да Великобританий правительство-влакын вуйлатышыштын Крымысе (Ялтысе) конференцийышт почылтмылан (1945) 45 ий.
7 — 17 — 70 ий ончыч (1920) Озаҥ олаште активный марий пашаеҥ-влакын Икымше Всероссийский совещанийышт эртен.
8 — 70 ий ончыч (1920) Совет войска Одесса олам белогвардеец-влак деч утарен.
10 — Совет писатель Б. Л. Пастернакын (1890—1960) шочмыжлан 100 ий.
12 — Совет Союз Маршал, Совет Союзын кок гана Геройжо В. И. Чуйковын (1900—1982) шочмыжлан 90 ий.
13 — 45 ий ончыч (1945) совет войска Венгрийын столицыжым Будапешт олам немыч фашист захватчик-влак деч утарен.
16 — Совет партийный да военный деятель Н. И. Подвойскийын (1880—1948) шочмыжлан 110 ий.
— Каракалпакский автономный областьым ыштымылан (1925) 65 ий; 1932 ийыште АССР-ыш савырыме.
19 — 70 ий ончыч (1920) Уфа олаште «Совет умландарымаш» марла газетын икымше номерже лектын. Тудын редакторжо коммунист В. Е. Бельский лийын.
22 — Германийысе социал-демократический партий ден II Интернационалым ыштыше да вуйлатыше-влак кокла гыч иктыже Август Бебельын (1840—1913) шочмыжлан 150 ий.
23 — Совет Армий ден Военно-Морской Флот кече.
24 — 15 ий ончыч (1975) Йошкар-Олан Изи Какшан вес велысе Пионерский микрорайонжылан Сомбатхейский лӱмым пуымо.
25 — 1986 ийыште КПСС-ын XXVII съездше почылтын.
— 1921 ийыште Грузинский ССР-ым ыштыме.
26 — Совет Союз Флотын адмиралже, Совет Союзын кок гана Геройжо С. Г. Горшковын (1910—1988) шочмыжлан 80 ий.
27 — 110 ий ончыч (1880) Российыште «Рабочая заря» первый пашазе газетын икымше номерже лектын.
— Шернур районысо комсомол организацийлан 70 ий.

Ача-коча йӱлана

ЛУМ ТӰТАНЫМ ТАРВАТАЛЫН...

МАРИЙ калык февральым пургыж тылзе манеш. Теле мучаш тидыжым шке койышыж дене шукыж годым тичмашнек сула. Тыгодымак пургыж тылзе январь деч кугунак ок ойыртемалт.

Но тудо эрежак тыгай огыл. Теве чатлама ояр шога, ончалъыч — тӱнвыкын шикш меҥгыже эркын вӱдварала пӱгалтеш, пуйто каважат ӱлыкӧ вола. Йырваш пылаҥгеш, выжга лумым шава. Тиде сӱретым ончышыла, пӱртӱс кумылзак поэт В. Колумбын возымыжо ушыш толын пура:

Нугыдо поран тӱҥале
модын-пӧрдын эрвелеш,
Пуйто юмо нералтен,
да подшо гыч шӧр шоҥ велеш.

Тӱнӧ пургыж шке шӱлышыж дене ила. Озанлык пашаште, поснак вольык ончымаште, сомыл ешаралтеш: ушкал лиеш, лыдырге йолан презе вӱта кӧргыш у шӱлышым пурта, озан чонжым куандара. Ныл-вич кече годым аважын шӧржым кочкын ок пытаре. Оза вате кодшыжым лӱштен палеш да тувыртышым шолта. Пошкудыжым ӱжеш, ешыжым ӱстел йыр поген шында — изи пайремым палемдат. А кыш шӧран кочкыш ньогалан эм дечат эм.

Теле мучаш пагытын койыш-шоктышыжым эскерен да шымлен, калыкна ятыр палым (приметым) шочыктен. «Пургыж тылзыште вӱд коеш — марте лиеш; пургыж тылзын вуйыштыжо (пытартыш кечылаштыже) шолап гыч вӱд чыпча — шемшыдаҥ пеледмылан покшым возеш; пургыж тылзыште леведыш тӱр ий сӱс пел могырыш кадырген кеча — шушаш кеҥеж мардежан лиеш; февраль тӱҥалтыште ий сӱс кужун шуйнен кержалтеш — кукшо кеҥежлан».

Игече весеммым шижын, кайык ден янлык-влакынат илышышт вашталташ тӱҥалын. Олагорак-влак ялла воктеч чодыра велыш куснат, тыште пыжаш оптыш верым ямдылат. Тылзе мучаште пирын, рывыжын сӱанышт тарвана. Сандене марий тукым одо калык — удмурт-влак февральым пире сӱан тылзе маныт. Кожерыште ур модеш, мераҥат мален ок кий — иге ышташ ямдылалтеш.

Февраль мучаш велеш кече кум шагатат пелылан кужемеш. Кечыйол пушеҥгылан вес тӱсым пурта: шопке шӱм утларак ужаргын кояш тӱҥалеш, нӧлпӧ ден куэн парчашт йошкарген нарынчалгат. Южо ийын кечын куатше денак кож име йогаш тӱҥалеш. Тыгай годым маныт: «Февральыште кож лӱс йога — эр шошым сӧра».

Кеч-кузе да кеч-мо гынат, февраль — пургыж тылзе. Поэт Ю. Соловьев мамыла:

Я висен урем кужытым,
Я имнешкым воктен,
Куржталеш мардеж ял воктен.
Лоҥеш вошт ош куэрым,
Сад-пакчам авалта.
Огеш кодо энгерым,
Ер воктен тавалта.
Воштылеш шер теммешке,
Чевергалын, сӧрал...
Теле жапым мучашке
Покто, чулым февраль.

Сандене калыкыште маныт: «Февраль корным ӱштеш, март кӱрыштеш; февраль корным кагыртен кужемда».

Марий калык календарь пургыж тылзыште кок пайрем кечым палемда — усретин ден ӱярнм. Усретинже (сретенье) — 15 февральыште. Тиде кече лиеш». Тиде датым Юл воктенсе марий-влак гына палат.

Пургыж тылзын чечен жапше — ӱарня. Лӱмжак ончыкта, калыкыште чапле кочкыш-йӱышым ямдылат, ваш-ваш сийлат. Но ӱарня гычак пӱтӧ тӱҥалеш: шым арня жапыште шылым, шӧрым, муным кочкаш огыт кӱштӧ. Сандене ӱарня мут поян синоним семын кучылталтеш («Ӱет уло гын — ӱарня, ӱэт уке гын — кукшо арня», «Поянлан эре ӱарня, йорлылан ӱмыр мучко пӱтӧ»). Но ӱарня пайремын тӱҥ ойыртемжым муро каласа:

Шорыкйол толеш пура йӱаш,
Ӱарня толеш мунчалташ,
Кугече толеш лӱҥгалташ,
Семык толеш таҥ кучаш.

Курык марий велне калык ӱарня эрташ кум вере погынен: Йоласалыш, Кузнецовыш да Изи Сундырыш. Тойын-шийын йӱлышӧ пӱгӧ дене кычкыме кӱран тереш шинчын, рвезе калык села мучко кудалыштын. Ужар посто дене ургымо мыжерым чиен, йошкар да ужар тасма дене сӧрастарыме упшым упшалын, каче-влак маке чуриян ӱдыр-влакын чоныштым тарватеныт, шер теммешкышт кудалыштыктеныт. А нуныштош посто мыжерым, кӱчыкрак ужгам чиеныт, казак упшымат упшалыныт. Каласыман, шагал огыл ӱдыр шкежат имньым виктарен кертын.

Курык марий кундемыштак Пертнур селаште Юнго энгер лопышто ярминга эртаралтын, тудым оцона маныныт. Южыжо але мартеат шарналтат: «Ой, тушто кузе гуляенна, кампетка-пряникым мыняр кочкынна!»

Ятыр вере ӱарнялан ломаш дене 7—8 кутышан йолварам (южо вере ӱарнявара але йолгурык маныт) ыштеныт. Тушеч «ӱарня йор-йор, йылме йыр-йыр, мелна чыж-чыж, йолна лып-лып!» кычкырен, юарлен воленыт.

Кастенат, кечывалымат самырык тукым курык сер, лум курык ӱмбач издер, олым тер, пу шупшыктымо тер дене мунчалтен. Икманаш, тӱшкан канымаш лийын моткоч весела.

Ӱарня пытартыш кече изи ӱарня але лектыш ӱарня маналтын. Тиде касым ужатен колташ ончылгочак ямдылалтыныт. Икшыве-влак мунчалтыме оҥаштым, кӱр лаптыкыштым ийгденыт. Корно мучашке тӱрлӧ торым (уам, олымым) чумыреныт. Тыгай ора покшелан кылта дене онарым ыштен шогалтеныт. Мунчалтен шер теммеке, тиде ӱарня онарым йӱлалтеныт. Тыгодым осал шӱлыш, тӱрлӧ чер йӱлен пыта манын, шоненыт. Южо кундемышке тыгай ужатымашке Васлий кува-кугыза, мӧчер-влак «маска», «пире» да молат лектыныт, тӱрлӧ кӱлдымашым, уда койышым калык ончылно почкалтареныт. Теве тыгай лийын калык йӱлан ик йӧнжӧ.

Калыкыште ӱарня дене кылдалтше ятыр ырым (поверий) уло. Пуйто ӱарня годым курык гыч мӱндыркӧ мунчалтен волет гын, илышаш кечет ятыр уло; ӱарня ӱжара дене мунчалтет гын, шуршым почкет лиеш; ӱарня годым вӱдвараш, ургышвуеш шинчын мунчалтет гын, кеҥежым уржа тӱредме годым шылыжет шумаш (коршташ) ок тӱҥал (теве тылмсе спортын пайдаже). Ӱарня арвян вургемым, арверым огыт муш — кинде шӱч вуян лиеш манын, шотленыт.

Калыкыште пургыж тылзын кумылзак жапше дене кылдалтше эше икмыняр палат уло. «Ӱарнян первый кечыжын лум йога — шудо ыштыме, урлыкаш шийме годым йӱр лиеш; ӱарня лектыш шочмын луман — пакча саска, чодыра емыж чот шочеш».

Тӱшка мунчалтымаш гыч толмеке, ешыште але пошкудо дене ваш-ваш ушнен, ӱарня чесым тамленыт, кӱсле-шӱвыр почеш куштеныт, сурт гыч сурташ коштыныт. Кеҥежым паша дене ишыкталтше чоныштым луштареныт, тӱшкан ик ой дене илаш тунемыныт.

Шонымаште, ӱарнян чапле традицийжым кучылтын, тудым уэш моштен эртараш (мутат уке, кызытсе илышлан келшыше ешартышым ыштен) тӱҥалаш

ФЕВРАЛЬ

ШУКО айдеме шочынак тугай, тудлан мо-гынат эре ок сите, ок келше. Ом шылте, мыят тыгаяк улам. Южо еҥын шыдыжымат луктам, докан, но мом ыштет, чон эре кычалеш, манмыла, пургедаш кӱшта. Шонем-ом шоно, шинчамлан я икте, я весе лӱмын гаяк логалеш.

А КОЖЫМ ШЫНДАШ ГЫН...

Сайже тудо нимат огыл. А теве йӧрдымыжым чытенак ом керт. Тунам мыланем ала-можо пешак йӧндымын чучеш, шонкалаш тарата, шылталаш амалым пуа.

Теве вер-шӧрыш лектамат, шинчашкем вигак кугу электролиний менге-влак перныт. Нуно ала-кушко ошкылшо онарла койыт. Ик шот дене тидыже сай — мыланнак полшынешт. Тыгодымак уда кышаштымат ужде кодаш ок лий. Молылан кузе, ом пале, но мыланем гын уданак чучеш. Чынак, мыняр шурнывечым, лӱшкен шогышо чодырам шкеныштын «йолгорнышкышт» савыреныт. Линий кок могырышто мыняр кумдык ужар поянлык пытен, мланде чаранген.

Конешне, пӱртӱс тугай — яра кийымым ок йӧрате, тудым мо дене гынат тема. Пуста верыште эн ончычшо лӱшкен шогышо шӱкшудо кушкын шогалеш, а икмыняр ий гыч — тыгыде шӧпкер, арама, куэр. Линий трассыште нимо тыгай-тугай ышке лий манын, нуным руэн кышкаш перна. Шуко вере кучылтмаш уке. Мланде шке пайдажым йомдара, мо кертмыжым ен-влаклан тичмашын ок пу. Тушто ни чапле кормам огыт нал, ни [illegible] ни пеҥгыде огыт [illegible] тӱвыргын вийым пога. ЛЭП кундемыштат кожерлан кушкашыже йӧн шагал огыл.

Моло версат яра кийыше мланде ятыр уло. Южо кундемыштыже пундыш тӱшка гына нӧлтал шога, вер-шӧрым нимынярат ок сӧрастаре. А вет чӱчкыдынак мланде ок сите манын, вуйым шийына. Ок лий мо пундышлам куклен кышкаш да тиде олмым кормавечыш савыраш? Чыла вережак огыл гынат. Йӧн улмаштыже ышташак кӱлеш.

Яра кийыше мланде деч корангын, мотор кундемыш, Нӱлмарий курык вельыш миен лектына лийже. Тушто чапланыше «Кленовая гора» санаторий уло. Ойлыманат огыл, шинчалан шуко сай перна. Ошкылат — корно кок могырышто куэр, шопкер гӱжлен шогат. Тидым уда от ман, но утларак сылным ышташ лиеш ыле. Вигак манаш гын, нине корныжым кумдаҥгенрак йонгештараш уто огыл. Так гына пустаҥдыме нерген ом ойло, а утларак весемдаш йӧн уло. Лиеш, ситыше наре верым коден, корно кок могырыш тыгыде кожым, нулгым, пӱнчым шындаш. Куэр радам ден кож радам коклаште мотор вашталтыш-влак нӧл-[illegible]

Чинчыла йӱла

Сӧрал, йорга февральже —
Лум чинчыла йӱла.
Февральын ош тӱпяже
Рӱжген, гӱжлен ила.
Поранже чарнымеке,
Ош кече шыргыжеш.
Йырваш моткоч умбаке
Лум-чинче юж куржеш.
Кок ечышке шогалын,
Тый легылдал пасуш.
Тазалыкым погалын,
Чоҥеште вел кеч-куш.
Пурет мотор пӱнчерыш.
Ур дене мутланет.
Ончалын шочмо верым,
Лектеш сай кумылет.
Ош мамыкан мераҥжо
Пеш талын кудалеш —
Йымач лектеш поранже,
Шеҥгеке шыжалтеш.
Чыпак сӧрал февральже —
Лум чинчыла йӱла.
Февральын ош тӱтанже
Рӱжген, гӱжлен шула.

Алексей ЯНВАРЕВ.

УВЕРТАРЕНА, ПАЛДАРЕНА

ОНЧЫЗА

7 канал. 6.30—120 минут. 8.35—Мультфильм. 9.05 — «Музыка Дунаевского». Фильм-концерт. 10.05—Йочан жапше (английский йылме урок). 11.05—«Двенадцать стульев». Худ. фильм. 4 серий. 12.25—Реклама, увертарымаш, информаций. 12.30—Увер. 13.00—Концерт-очерк. 15.30—М. Глинка. Квартет. 15.50—Сеҥымашын 45-ше идалыкше вашеш. «Солдатские мемуары». 1-ше фильм—«Истребитель танков». 17.05—Калык сем. 17.20—Валерий Балабановын тӱняже. 17.50 — Фильм-концерт. А. Петренко. 18.30—Увер. 19.00—Латкуд ияш марте да кугуракылаклан. 19.40—«Двенадцать стульев». Худ. фильм. 4 серий. 21.00—Жап. 21.30—Актуальный интервью. 21.40—КВН-89. Финал. Горьковский военно-авиационный инженерный училищын, Уральский да Донецкий политехнический институт-влакын командыштын ваштлиймашышт (1 январьысе передача уэш ончыкталтеш). 23.50—Увер.

12 канал. 8.00—Гимнастика. 8.15—Научно-популярный фильм. 8.35, 9.35—Природоведений. 5 класс. 8.55, 9.55—«Аквариум». Научно-популярный фильм. 9.05. 10.05—Испан йылме. 10.35. 11.35—Биологий. 8 класс. 11.05—Ава, ача да мый. 12.05—Док. фильм. 12.20—«Не буду гангстером, дорогая». Худ. фильм. 13.30 — Ритмический гимнастика. 14.00—«Хлеб—имя существительное». Худ. фильм. 3 серий. 17.00—Мультфильм. 17.20—Куштышо йоча ансамбль-влак выступатлат. 17.50—Док. фильм. 18.00 — Ритмический гимнастика. 18.30—Увер. 19.00—Марий эл. 19.20—Юридический туныммаш. 19.30—Шокшо. Сатирический тележурнал (17 январьысе передача уэш ончыкталтеш). 19.40—Актуальный камера. 19.55—Увертарымаш, программа. 20.00 — Сайын малыза, йоча-влак. 20.15—А. С. Пушкин лӱмеш Государственный музейыште декабрьысе музыкальный вашлиймаш. «Мир Пастернака». 2-шо передача. 21.15—Мондалтше лӱм-влакым пӧртылтена. «Павел Флоренский». 21.30—«Дама с собачкой». Худ. фильм. 23.00—Юрмала-90.

10 канал. 19.00—Фигурный мунчалтымаш. Европын чемпионатше. Мужырын мунчалтымаш. Произвольный программа. 20.00—Сайын малыза, йоча-влак.

ТЕАТР

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ руш драмтеатр

«Звезды на утреннем небе»—19. Спектакль деч вара лотерей дене модмаш.

Теве вер-шӧрын лектамат, шинчашкем виган кугу электролиний менгге-влак перныт. Нуно ала-кушко ошкылшо онарла койыт. Ик шот дене тидыже сай — мыланкак полшывешт. Тыгыдымак уда кышаштымат ужде кодаш ок лий. Молылан кузе, ом пале, но мыланем гын уданак чучеш. Чынак, мыняр шурнывечым, лӱшкен шогышо чодырам шкеныштын «йолгорнышкышт» савыреныт. Линий кок могырышто мыняр кумдык укшер поньлык пытен, мланде чарангын.

Конешне, пӱртӱс тугай — яра кийымым ок йӧрате, тудым мо дене гынат тема. Пуста верыште эн ончычшо лӱшкен шогышо шӱкшудо кушкын шогалеш, а икмыняр ий гыч — тыгыде шопкер, арама, куэр. Линий трассыште нимо тыгай-тугай ынже лий манын, нуным руэн кышкаш перна. Шуко вере кучылтмаш уке. Мланде шке пайдажым йомдара, мо кертмыжым ен-влаклан тичмашын ок пу. Тушто ни чапле кормам огыт нал, ни емыж-саска, ни понго огыт куш. Кунамже эсогыл регенчыжат ок лий.

Южгунам шоналтем: нимом пуыдымо тиде мландым иктаж-кузе пайдалынрак кучылташ ок лий мо? А кузе, маннеда. Ну, мутлан, кеч кожым шындаш. Тунам яра кийыше кумдык исыр пеледыш, исыр вольык гай ок лий, мыняр-гынат пайдам пуа ыле.

Чынжымак, кажне талук мучаште У ий пайремым вашлияш мыняр изи кожым руат, пушентын ӱмыржым лугыч ыштен локтылыт. Каласен кертыт: уход годым гына тыге ыштaлтеш. Туге лийже, но вет эрежак тыге огыл.

Йӧра, мый кызыт тиде йодышеш посна ом шогал. А теве кучылталтде кийыше верлаште изи кожым ончен кушташ гын? Уда мо тиде? Шкенан денат, ӧрдыж мландыштат мыняр ужалаш лиеш. Можыч, вес эллашкат колташ йӧн лектеш. Елкыжым кызыт чыла вере шогалташ йӧрататыс. Тыгеже йодмаш лектешак. Ешартыш сату, уто окса нигӧланат ок мешае.

А кӧ тидын нерген шоналтышаш? Очыни, эн ончычак, «Марилес» объединений пашаен-влак. Электропередача линий тураште ошмадымырак рокан верыште, тиде пашам тенияк тӱҥалаш лиеш, дыр. Школышто тунемше ӱдыр-рвезе-влакат полшен кертыт. Нуным кумылангден моштaш гына кӱлеш. Тунам поро паша сайынрак кая. 14—15 ий гыч мотор, тыгыде кожер кушкын шогалеш. Теве 1973 ийыште Сурок кундемеш шындыме пӱнчер кузе

гына нӧлталт шога, вер-шӧрым нимынярат ок сӧрастаре. А вет чӱчкыдынак мланде ок сите манын, вуйым шийына. Ок лий мо пуйдышлам куклен кышкаш да тиде олмым кормавечыш савыраш? Чыла вережак огыл гынат, йӧн улмаштыже ышташак кӱлеш.

Яра кийыше мланде деч кораҥгын, мотор кундемыш, Нӱлмарий курык вельыш миен лектына лийже. Тушто чапланыше «Кленовая гора» санаторий уло. Ойлымат огыл, шинчалан шуко сай перна. Ошкылат — корно кок могырышто куэр, шопкер гӱжлен шогат. Тидым уда от ман, но утларак сылным ышташ лиеш ыле. Вигак манаш гын, нине корнъжым кумдангденрак йонтештараш уто огыл. Так гына пустангдыме нерген ом ойло, а утларак весемдаш йӧн уло. Лиеш, ситыше наре верым коден, корно кок могырыш тыгыде кожым, нулгым, пӱнчым шындаш. Куэр радам ден кож радам коклаште мотор ваштар-влак нӧлталт кертыт ыле.

Кызытешыже вет санаторийын имая пушенге йӧршан паркшат уке. Ваштар-влакшат чот шонтемыныт, мыняржe ӱмырышт шуын, мыняржe мардеж дене йӧредыл пытеныт. Угыч нӧлталтшыжым, пожале, нигуштат от уж. Манаш лиеш, санаторий тиде пушенге дене кылдалтше лӱмжым суленат ок керт. Такше тудым йомдарыме ок кӱл ыле. Тудо вет элыштына тиде лӱм денак чапланен.

Чапланен да келша шукыштлан. Ӧрдыж гыч толшо-влак тазалыкым пеҥгыдемдаш полшышо тиде верым кечывалвелысе ятыр санаторий дечат кӱкшын аклат. Кузе от акле, юж тыште моткоч яндар, пурак уке, машина газ пушымат пешыжак от шиж, уто йӱк-йӱанымат от кол. Сай гын саяк. Волгыдо кече, яндар памаш, ер-влак — чылажат ӧрдыж енгын кумылжым савыра. Манамыс: кызытшат уда огыл. А кӱшнырак ойлымо семын ыштaш гын, 20—30 ий гыч йомакысе гай вер-шӧр лиеш ыле.

Тыште мый посна йодышлам иктыш ушен ойлышым. Такше нуно икте-весыж деч пешыжак торлен огыт шого. Ойлымем илышыш пурташ лийме шотышто «Марилес» объединенийыште, профсоюз-влак областной советыште, тыгак южо кӱшыл органлаште кузе шотлат, умылымо шуэш ыле. А мый, кугу чаракшак уке манын, шонем.

П. АФАНАСЬЕВ,
пашан ветеранже.

Йошкар-Ола.

шентылан вес тӱсым пурта: шопке шӱм утларак ужаргын коян тӱҥалеш, нӧлпӧ ден куэн парчашт йошкарген парьнчалгат. Южо ийын кечын куатше денак кож име йогаш тӱҥалеш. Тыгай годым маныт: «Февральыште кож лӱс йога — эр шошым сӧра».

Кеч-кузе да кеч-мо гынат, февраль — пургыж тылзе. Поэт Ю. Соловьев манмыла:

Я висен урем кужытым,
Я имнешым воктен,
Курыжталеш мардеж ял воктен.
Локеш вошт ош куэрым,
Сад-пакчам авалта,
Огеш кодо энгерым,
Ер воктен тавалта.
Воштылеш шер теммешке,
Чевергалын, сӧрал...
Теле жапым мучашке
Покто, чулым февраль.

Сандене калыкыште маныт: «Февраль корным ӱштеш, март кӱрыштеш; февраль корным кагыртен кужемда».

Марий калык календарь пургыж тылзыште кок пайрем кечым палемда — усретин ден ӱярням. Усретинже (сретенье) — 15 февральыште. Тиде кече дене кылдалтше кок пале уло: «Усретин ваштареш пушенгылаште пӧрш чот лиеш — кинде умен шочеш; усретин кечын корно гоч йошта гын, икияш чапле

...калык йӱлан ик йӧнжӧ.

Калыкыште ӱарня дене кылдалтше ятыр ырым (поверий) уло. Пуйто ӱарня годым курык гыч мӱндырко мунчалтен волет гын, илышаш кечет ятыр уло; ӱарня ӱжара дене мунчалтет гын, шурышым почкет лиеш; ӱарня годым вӱдвараш, ургышвуеш шинчын мунчалтет гын, кенгежым уржа тӱредме годым шылыжет шумаш (коршташ) ок тӱҥал (теве тельымсе спортын пайдаже). ӱарня арнян вургемым, арверым огыт муш — кинде шӱч вуян лиеш манын, шотленыт.

Калыкыште пургыж тылзын кумылзак жапше дене кылдалтше эше нимыняр палат уло. «ӱарнян первый кечыжын лум йога — шудо ыштыме, урлыкаш шийме годым йӱр лиеш; ӱарня лентыш шочмын луман — пакча саска, чодыра емыж чот шочеш».

Тӱшка мунчалтымаш гыч толмеке, ешыште але пошкудо дене ваш-ваш ушнен, ӱарня чесым тамленыт, кӱсле-шӱвыр почеш куштеныт, сурт гыч суртыш коштыныт. Кенгежым паша дене ицыктaлтше чоныштым луштареныт, тӱшкан ик ой дене илаш тунемыныт.

Шонымаште, ӱарнян чапле традицийжым кучылтын, тудым уэш моштен эртараш (мутат уке, кызытсе илышлан келшыше ешартышым ыштен) тӱҥалаш уто огыл.

А. КИТИКОВ,
МарНИИ-н научный пашаенже.

ОКНАШТЕМАК — СЫЛНЕ ТӰНЯ

ТЕЛЕ гынат, кызыт леве нгече шога. А мый мо нерген возем, чылт вес семын ыле.

Тӱнӧ чот йӱштӧ. Мыняр градус — тӱжваке лектын ончалде, палашат ок лий. Окна раме воктене пижыктыме термометржат ок кой: янда сайынак кылмен шинчын. Да, чатлама озалана. Мардежше тунарак огыл — шыпланыш. Тыштат, туштат пургыжым ыштыл пытарен. Йӱштӧ оза ынде чылажымат куанен онча, докан.

Тудланже мо, койшыжым ончыкташ лийже. А весылан нимынярат куштылго огыл. Тыгай годым шӱргымат, нерымат чывыштылеш. Очыни, олмапу парчамат когартен налын. Кайык-влак, ыраш тӧчен, пуньштым овартеныт.

Тидат, весат мемнан пӧрт окна гыч ок кой, титаканже Йӱштӧ оза. Уке, тудо яндам так гына петырен огыл, а сӱрет полотно олмеш кучылтын. Молгунамже тыге ыштен ок керт ыле. Кызытше тудлан воля. Да, Йӱштӧ оза — вийвал жапыштыже. Тудын кызыт усталыкше пеледме пагыт. Окна янда гын тудлан школысо класс онга дечат келша. Мом гына ок сӱретлыл! Пуйто чынжымак сылнылык тӱнян могай улмыжым почын ончыктынеже.

А мо? Уда огыл. Вигак манаш гын, мый тудым кӧранен ончем. Шоналтем: мошташ ыле тыге мастарын сӱретлаш. Молгунамсе тӱсдымӧ яндаште могай гына пушенге, вондо, пеледыш уке! Садер садер огыл, тайга тайга огыл — каласен моштaшат ок лий. Мемнан чӱчкыдын ужмо кушкыл гаят, вес тӱрлат улыт.

Теве пушенге кӱжгӧ тӱҥ дене тӱҥалеш, кӱшкыла нӧлталтме семын вичкыжемын, мотор укшерлам шара. А нунын мучашыштым, парчалам ший чинче дене сӧрастарыме. Икманаш, тӱнӧ веле огыл, окнаштат пӧрышан пушенге уло. Волгыдо ваштареш тидыже поснак сылнын коеш. Шижат: чолгыжшо пушенге-влак коклаште ала-кушто Йӱштӧ кугыза шкежат коштеш.

Э-э, ала-кушто огыл, теве тояжат коешыс. Тояже веле мо, шкежат пушенге шенгеч лектеш. Тупынрак лийынат, чурийже гына пале огыл. Кидыштыже корзинкат уло, аман. Кӧм вара сийлынеже? Урым, меранҥым, можыч, купшӱльым але эше весым? Чодыра уло гын, янлыкшат, кайыкшат лийман.

Йӱштӧ кугыза, очыни, нунылан йӧкмам ямдылен. Илемжымат пӧршангден ошемдынеже, мамык тӧшакым кӱжгемдынеже. Тудын моло пашажат сита.

Йӱштӧ кугызан, малдем. Шкемынат иктым-весым ыштышашем улыс. Тудын усталыкшым ончен, монден шинчынам. Пожале, сӱрет деч корангаш перна. Тидым гына каласаш кодеш: теле — йӱштӧ, кунамже шыде гынат, тудынат моторжо уло. Сӧралже савалалт кечалтше лум серан корем тӱрыштӧ, мотор тӱсым налше чодыра коклаште веле огыл, тевак, шинча ончылнак. Йӱштӧ кугыза тыгай пӧлекым пӧрт кӧргыштат ончыкта.

Кӧлан кузе, мыланем гын тиде моткоч сылнын, онгайын чучеш. Тидлан куанен, йӱштыжат мондалтеш да телым утларак пагалыме шуэш.

М. ИВАНОВА.

Волжский район,
Руш Шайра ял.

Шкеак локтылына

ПӰРТӰС нерген шуко мутланена, тудым чаманышын койына. Мо-гынат, конешне, ыштaлтеш. Но сӱретше пеш эркын вашталтеш. Налына теве Шӱргысола воктенысе кумда да келге Шӱргыерым. Кенгежым тудым поснак ончен йӧратет. Покшелныже ийын коштшо куп уло. Шонго-влакын ойлымышт почеш, жапше годым кол шуко лийын. А ынде шагалемеш.

Амалже? Аяр логалеш. Титаканже-влак лишыл яллаштак илат. Тачысе кече дене илыше-влакым «сорлыклаш» нигузеат ок лий мо?

Чодыраште, олыклаште, моло вере энгекым ыштыл коштшо-влак нерген ойлыманат огыл — осал паша деч посна иленак огыт керт, докан. Ме чылан айдеме улына. Тугеже айдеме тӱсым йомдарышаш огыналак. Намысдымылык порыш нигунамат ок шукто.

В. СМИРНОВ.

Морко район.

„Марийская правда" газет воза

«Порядкым пеҥгыдемдышаш верч» — тыге лӱмдалтын Марий АССР Верховный Совет Президиум председатель В. Романовын статьяже.

Газет сайлымаш деч ончычсо кампаний нерген умбакыже каласкала.

«Марий эл» объединенийын тӱҥ инженерже Н. Чушкина экономический реформа кузе каен шогымо нерген шонкала.

Газетын кокымшо страницыже республикынан столицыштыже да районлаште илыше-влаклан посна лектын. «Ял да тусо ен-влак» выпуск Шернур районысо «Коммунар» колхозын вольык ончышыжо-влак да нунын пашашт нерген каласкала. «Йошкар-Ола да йошкаролинец-влак» выпускышто политический культура центр-влакын пашашт нерген лудаш лиеш, олаcе планетарий нерген ойлалтеш.

...чынгалтеш. 19.40—Актуальный камера. 19.55—Увертарымаш, програма. 20.00—Сайын малыза, йоча-влак. 20.15—А. С. Пушкин лӱмеш Государственный музейыште декабрьысе музыкальный вашлиймаш. «Мир Пастернака». 2-шо передача. 21.15—Мондалтше лӱм-влакым пӧртылтена. «Павел Флоренский». 21.30—«Дама с собачкой». Худ. фильм. 23.00—Юрмала-90.

10 канал. 19.00—Фигурный мунчалтымаш. Европа чемпионатше. Мужырын мунчалтымаш. Произвольный програма. 20.00—Сайын малыза, йоча-влак.

ТЕАТР

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ
руш драмтеатр

«Звезды на утреннем небе»—19. Спектакль деч вара лотерей дене модмаш.

КИНО

«РОССИЯ» кинотеатр
(Кугу зал)

«Василиса Прекрасная»—9.30.
«Нечистая сила» (1 да 2 серий, кугыен-влаклан гына)—11, 13.30, 16, 18.30, 21.

«РОССИЯ» кинотеатр
(Изи зал)

«Дежа вю»—10, 12, 15.30, 18. «Малыш и озорники»—14 (йоча сеанс). «Стеклянный лабиринт» (премьера)—20.

«ЭРВИЙ» кинотеатр

«Хон Гиль Дон»—9, 13.45, 22. Кужемдыме сеанс: «Я летаю на собственных крыльях», «Влюбленный мужчина»—11.15. «Влюбленный мужчина»—15.55, 18.05, 20.05.

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр

«Я в полном порядке»—9, 14.50, 18.10. «Леди Макбет Мценского уезда» (кугыен-влаклан гына) — 10.40, 16.30. «Один момент» (1 да 2 серий)—12.20, 20.

«РЕКОРД» кинотеатр

«Путешествие с курицей по реке»—9, 14.30. Мультфильм киносборник—10.40. «Жикина династия» (кугыен-влаклан гына) — 12.10, 18.30, 20.30. «Брак с выходными днями»—16.30.

«МИР» кинотеатр

«Жикина династия»—11, 12.40, 18.20. «Воля вселенной»—14.20. (йоча сеанс). «Любимый Раджа» (1 да 2 серий)—16, 20.30.

Редактор В. А. МАТЮШЕВ.

Редакцийын адресше:
424000, Йошкар-Ола, СССР Вооруженный Вийын 70-шо идалыкше урем, 20
Талукышто 300 номер лектеш.
Тираж 17 412.
Газетын индексше 52710

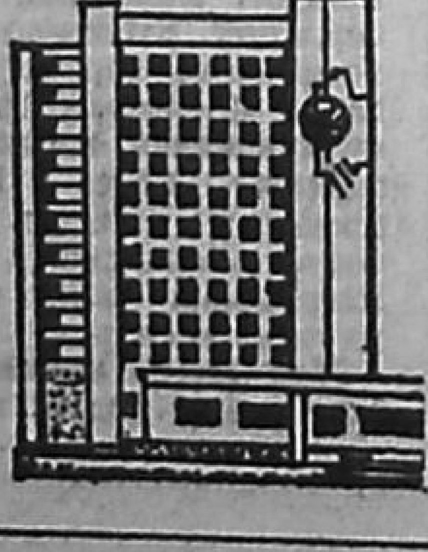

Телефон-влак:
Редактор — 5-08-40
Заместитель-влак — 5-25-36, 5-39-26
Приемный — 5-37-91
Ответственный секретарь — 5-35-73
Заместитель-влак — 5-39-36

ОТДЕЛ-ВЛАК:
Партийный илыш — 5-53-18
Идеологический — 5-54-34
Промышленность, строительство да транспорт — 5-54-89
Аграрный — 5-29-77
Совет паша да быт — 5-42-22
Культура, литература да искусство — 5-08-64

Информаций да письма — 5-39-19, 5-43-72
Кусарыше — 5-39-55.
Увертарымаш — 5-39-44

Газетын собкоржо-влак:
У Торъялыште — 9-15-19.
Моркышто — 9-16-86
Звениговышто — 9-22-83.
Оршанкыште — 2-17-38.

Марий АССР Госкомиздатын республиканский полиграфическо-редакционный объединенийже
424700, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.
Э—00158. Заказ 1033.